

Aandacht voor beeldvorming in het onderwijsprogramma van scholen

Uitgevoerd door:

JOKE VISSER
MANAGEMENT SUPPORT

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1	Inleiding	3
Hoofdstuk 2	Basisonderwijs	
	2.1 Aandacht voor leven met een beperking	5
	2.2 Motivatie van de scholen	5
	2.3 Scholen waar geen voorlichtingen worden gegeven	6
	2.4 De voorlichtingsprogramma's	7
	2.5 De meerwaarde van ervaringsdeskundigheid	8
	2.6 Tevredenheid over de programma's en het materiaal	8
	2.7 Effect van de voorlichtingen	9
	2.8 Vergroten van het effect van de voorlichtingen	10
	2.8.1 Wat werkt	10
	2.8.2 Wat werkt niet?	10
	2.8.3 Tips voor de belangenorganisaties	11
	2.8.4 Tips van de scholen voor NSGK	12
	2.9 Leerlingen met een handicap in de klas	14
	2.10 Financiële bijdrage	15
	2.11 Keuze voor een lespakket	15
Hoofdstuk 3	Voortgezet onderwijs	17
	3.1 Aandacht voor leven met een beperking	17
	3.2 Motivatie van de scholen	19
	3.3 Scholen waar geen voorlichtingen worden gegeven	20
	3.4 De voorlichtingsprogramma's	20
	3.5 De meerwaarde van ervaringsdeskundigheid	20
	3.6 Tevredenheid over de programma's en het materiaal	20
	3.7 Effect van de voorlichtingen	21
	3.8 Vergroten van het effect van de voorlichtingen	21
	3.8.1 Wat werkt	21
	3.8.2 Wat werkt niet?	22
	3.8.3 Tips van de scholen voor NSGK	22
	3.9 Leerlingen met een handicap op school	23
	3.10 Financiële bijdrage	23
	3.11 Keuze voor een lespakket	24

Hoofdstuk 4	Middelbaar Beroeps Onderwijs (MBO)	25
	4.1 Aandacht voor leven met een beperking	25
	4.2 Motivatie van de scholen	25
	4.3 De voorlichtingsprogramma's	26
	4.4 De meerwaarde van ervaringsdeskundigheid	27
	4.5 Tevredenheid over de programma's en het materiaal	27
	4.6 Effect van de voorlichtingen	28
	4.7 Vergroten van het effect van de voorlichtingen	28
	4.7.1 Wat werkt	29
	4.7.2 Wat werkt niet?	30
	4.7.3 Tips van de scholen voor NSGK	30
	4.8 Leerlingen met een handicap op school	30
	4.9 Financiële bijdrage	31
	4.10 Keuze voor een lespakket	
Hoofdstuk 5	Hoger Beroeps Onderwijs (HBO)	32
	5.1 Aandacht voor leven met een beperking	32
	5.2 Motivatie van de scholen	32
	5.3 De voorlichtingsprogramma's	32
	5.4 De meerwaarde van ervaringsdeskundigheid	33
	5.5 Tevredenheid over de programma's en het materiaal	33
	5.6 Effect van de voorlichtingen	33
	5.7 Vergroten van het effect van de voorlichtingen	34
	5.7.1 Wat werkt	34
	5.7.2 Wat werkt niet?	34
	5.7.3 Tips van de scholen voor NSGK	34
	5.8 Studenten met een handicap op school	35
	5.9 Financiële bijdrage	35
Hoofdstuk 6	Conclusies en aanbevelingen	36
	6.1 Conclusies	36
	6.2 Aanbevelingen per schooltype	37
	6.2.1 Het basisonderwijs	37
	6.2.2 Het voortgezet onderwijs	40
	6.2.3 Middelbaar Beroeps Onderwijs	40
	6.2.4 Hoger Beroeps Onderwijs	40
	6.2.5 Voor alle scholen	41
 <i>Bijlagen</i>		
Bijlage 1	Overzicht scholen	36
Bijlage 2	Interviewvragen	38
Bijlage 3	Correspondentie over lesprogramma 'De Vreedzame School'	46

Hoofdstuk 1 Inleiding

Vanaf eind september tot en met eind november 2010 heeft onderzoek plaatsgevonden onder scholen in Nederland. Het onderzoek is een initiatief van NSGK en is uitgevoerd door Joke Visser.

De vraag die in dit onderzoek centraal staat luidt:

Op welke wijze wordt er in het onderwijsprogramma van scholen aandacht besteed aan 'leven met een beperking' en de beeldvorming van mensen met een handicap?

Het onderzoek is gehouden onder scholen voor basisonderwijs, voortgezet onderwijs, middelbaar beroepsonderwijs en hoger beroepsonderwijs in Amsterdam, Rotterdam, Tilburg, Nijmegen, Utrecht, Vianen en Roermond. De interviews met docenten van het MBO en HBO hebben alleen plaatsgevonden in Utrecht, Rotterdam en Nijmegen. Op deze scholen zijn docenten van meerdere opleidingen geïnterviewd.

In het totaal zijn 61 scholen in het basis- en voortgezet onderwijs benaderd voor een interview. 29 scholen voor basis- en voortgezet onderwijs hebben hierop positief gereageerd (zie tabel 1). De vertegenwoordigers van de MBO's en HBO's die binnen het onderzoek zijn benaderd waren allen bereid tot een interview. In bijlage 1 treft u het overzicht van de bezochte scholen aan en in bijlage 2 de interviewvragen.

	Aantal scholen benaderd	Aantal interviews	% Respons
Basisonderwijs	33	18	55%
Voortgezet onderwijs	28	11	39%
Totaal	61	29	48%

Tabel 1: Respons

In totaal zijn 34 verschillende scholen bezocht en zijn er 38 interviews gehouden met diverse vertegenwoordigers, zoals docenten, zorgcoördinatoren, directeuren en individueel begeleiders (tabel 2).

Schooltype	Aantal scholen	Aantal interviews
Basisonderwijs	18	18
Voortgezet onderwijs	11	11
Middelbaar Beroepsonderwijs (MBO)	4	7
Hoger Beroepsonderwijs (HBO)	2	3
Totaal	34	38

Tabel 2: Aantal interviews per schooltype

Zoals gezegd is het onderzoek uitgevoerd in verschillende plaatsen in Nederland. In tabel 3 staat aangegeven hoeveel van de bezochte scholen in het basis- en voortgezet onderwijs er wel voorlichtingen krijgen van ervaringsdeskundigen en hoeveel scholen niet.

Plaats	BO wel	BO niet	VO wel	VO niet	Totaal
Rotterdam*	3	2	1	-	6
Tilburg*	2	2	-	1	5
Nijmegen	2	2	1	2	7
Utrecht**	-	-	1	-	1
Vianen	2	-	1	-	3
Amsterdam	2	-	3	1	5
Roermond	-	1	-	-	1
Totaal	11	7	7	4	29

Tabel 3: Aantal scholen met een zonder voorlichtingen per plaats

* In deze plaatsen worden geen voorlichtingen gegeven in het voortgezet onderwijs.

** Omdat het gehandicapten platform Solgu zelf onderzoek gaat doen in het basisonderwijs zijn deze scholen door ons niet benaderd. Solgu geeft geen voorlichtingen in het voortgezet onderwijs.

De contactgegevens van de scholen waar voorlichtingen worden gegeven zijn aangeleverd door de coördinatoren van de belangenorganisaties en patiëntenverenigingen die deze voorlichtingen aanbieden. De contactgegevens van de scholen waar geen voorlichtingen plaatsvinden waren te vinden in de telefoongids.

In de volgende hoofdstukken worden de resultaten van het onderzoek per schooltype besproken. In hoofdstuk 2 de basisscholen, in hoofdstuk 3 het voortgezet onderwijs, in hoofdstuk 4 het MBO en hoofdstuk 5 het HBO. In het laatste hoofdstuk, hoofdstuk 6, staan de conclusies en aanbevelingen.

Hoofdstuk 2 Basisonderwijs

In dit tweede hoofdstuk worden de resultaten van de interviews met de basisscholen besproken.

2.1 Aandacht voor leven met een beperking

Op 11 van de bezochte basisscholen is aandacht voor leven met een beperking en op 7 scholen niet. Op 10 scholen worden er voorlichtingen gegeven door ervaringsdeskundigen en op 2 scholen wordt er daarnaast gewerkt met een lespakket. Op 1 school is er een klas met leerlingen met beperkingen en vinden er integratieactiviteiten plaats.

In het basisonderwijs worden de voorlichtingen gegeven vanaf groep 4. De meeste in de groepen 6, 7 en 8. Op vijf scholen vinde de voorlichtingen 4 of 5 jaar achtereen plaats. De belangenorganisatie zorgt dan elk jaar voor een ander programma.

Klassen	Frequentie	Aantal scholen (11)
Groep 4 t/m 8	jaarlijks	3
Groep 5 t/m 8	jaarlijks	2
Bovenbouw (6,7 en 8)	1x per 2-3 jaar	1
Groep 7 en 8	jaarlijks	2
Groep 7	Jaarlijks	1
Groep 6	Jaarlijks	1
Groep 5 en 8	Af en toe	1

Tabel 4: Frequentie van de voorlichtingen per leerjaar

Een keer in de 3 jaar nodigen we in de bovenbouw gastdocenten uit en die gaan een dag met een groep aan het werk om te ervaren hoe het is om gehandicapt te zijn. En als een leerling een ouder heeft met een beperking, bijvoorbeeld een ouder die doof is, dan komt het aan de orde in de klas waar het kind zit.

Eenmaal per jaar krijgen de groepen 5 t/m 8 gastlessen. Dan komen de kinderen heel direct in aanraking met mensen met een beperking. MEE stelt een roulatieooster op. De ene keer komen de leerlingen in aanraking met iemand die blind is, dan weer met iemand in een rolstoel. Ieder heeft een eigen verhaal. Daardoor krijgen de kinderen verschillende beelden. Zij krijgen deze lessen dus vier keer. Je moet het warm houden. Informatie over en door mensen met een beperking blijft noodzakelijk om het beeld realistisch te houden. Op de lange termijn heeft dit meer effect.

We laten de gastlessen jaarlijks terugkomen in groep 4 t/m 8. Met vijf jaar lang een gastles over leven met een beperking laat je zien: het hoort bij de school.

2.2 Motivatie van de scholen

De scholen vragen ervaringsdeskundigen om voorlichtingen te verzorgen zodat kinderen kunnen kennis maken met mensen met een beperking en vragen kunnen stellen. De voorlichtingen sluiten aan bij de visie van de school op de samenleving.

De voorlichtingen zijn voor de scholen belangrijk:

- zodat de kinderen bewuste burgers worden in de maatschappij;
- in het kader van burgerschap: respect hebben voor iedereen;
- om de kinderen te leren dat niet iedereen zo gefortuneerd is als zij;
- om wederzijds begrip te bewerkstelligen;
- zodat kinderen leren om aandacht te hebben voor elkaar, ook als het even niet zo gemakkelijk gaat;
- omdat mensen met een beperking deel uitmaken van de maatschappij;
- omdat er in de Arabische wereld niet graag over handicap gesproken wordt;
- omdat het belangrijk is om te weten dat mensen met een beperking niet zielig zijn;
- want iedereen is anders en verdient respect.

Het kan ook heel anders gaan in je leven. Niet alle leerlingen hebben het even makkelijk. Daar moet respect voor zijn. En wederzijdse hulp.

Wij werken volgens het concept de Vreedzame School. Dat heeft te maken met burgerschap, aandacht hebben voor elkaar, ook als het even niet zo makkelijk gaat. Iedereen heeft zijn beperkingen.

Ik wil dat kinderen weten dat er mensen met een beperking zijn en dat ze deel uitmaken van de maatschappij. Het is geen 'soort'. Het zijn mensen die normaal functioneren. In de Arabische wereld praten mensen niet graag over een handicap of over leerachterstand. Ze moeten een enorme drempel over.

Ik heb vroeger zelf op een school gezeten waar ook kinderen met een verstandelijke beperking in de klas zaten en dan vind je dat later niet meer gek. Als scholen een goed voorbeeld geven dan heeft dat invloed op je leven.

2.3 Scholen waar geen voorlichtingen worden gegeven

De scholen waar geen voorlichtingen worden gegeven kiezen voor andere belangrijke thema's en vinden het lesprogramma al vol genoeg. Twee scholen geven aan dat zij er wel aandacht aan besteden als het actueel is, dat wil zeggen als er een kind met een beperking op school komt en het nodig is om dat te bespreken in de klas. Het kind kan er dan bijvoorbeeld voor kiezen om een spreekbeurt te houden.

Het feit dat er op deze scholen geen voorlichtingen worden gegeven wil niet zeggen dat de leerlingen op deze scholen geen ervaringen opdoen met leven met een beperking. Op nagenoeg alle bezochte basisscholen zitten leerlingen met een beperking. Een van de scholen is onderdeel van een multifunctioneel gebouw waar ook hulpverlening en dagbesteding aan ouderen en mensen met diverse beperkingen wordt aangeboden. Ook werken er mensen met een beperking bij de receptie en in de schoonmaak.

We hebben een leerling die doof is en een leerling die slecht ziet. In het begin, als het kind in de klas komt, wordt uitgelegd hoe je het kind het beste kunt benaderen. In groep 1 is dat nooit een probleem. Dat wordt gewoon geaccepteerd. Wanneer er later in een vervolklas gepest wordt, wordt er weer aandacht aan besteed.

Ons uitgangspunt is: het kind is gewoon kind. Als een kind een beperking heeft wordt er niet extra op gelet. We letten op iedereen.

2.4 De voorlichtingsprogramma's

De gastlessen door ervaringsdeskundigen bestaan bij alle scholen uit ervaringsverhalen. Eventueel met een film/dvd. Bij sommige scholen blijft het daarbij, maar bij de meeste scholen is er in het programma ook een praktisch onderdeel opgenomen waarin de kinderen met materiaal aan de slag gaan en ervaringen opdoen. Op een aantal scholen is rolstoelbasketbal een zeer gewaardeerd onderdeel van het programma.

De kinderen zijn heel betrokken doordat de gastdocenten iets bijzonders meebrengen, zoals een rolstoel, een hulphond, allerlei aanpassingen die het leven makkelijker maken. Door de ervaringsgerichte activiteiten zien de kinderen in wat de ander meemaakt, wat leven met een beperking inhoudt.

Het programma spreekt de kinderen aan. Er wordt kort wat verteld, kinderen mogen vragen stellen en dan gaan ze met hen aan de slag. Onze kinderen zijn doe-kinderen. Dat spreekt ze dus aan. Niet iets op papier, maar het ze zelf laten ervaren. De gastdocenten voelen goed aan van wat kinderen aankunnen en niet aankunnen. Een kind uit groep 4 moet je anders aanspreken dan uit groep 8. De mensen zijn goed voorbereid op wat ze vertellen.

Op de meeste scholen wordt het bezoek van de ervaringsdeskundigen voorbereid en verzinnen de kinderen onder leiding van hun leerkracht vragen die ze kunnen stellen.

Van tevoren zoeken we de verschillende begrippen op, maken we een woordspin en bedenken we vragen.

We krijgen van tevoren materialen. De dvd's staan standaard bij ons in de mediathec nu we met het digitale schoolbord werken. In de klas, onder leiding van de leerkracht worden de films bekeken.

Als er komt een hond meekomt, moet je dat van tevoren wel weten, want sommige kinderen zijn als de dood voor honden.

Twee scholen hebben ervaring met het lespakket van het Gehandicaptenoverleg Vianen. Een docent, die de kist voor een maand heeft geleend vertelt:

Ik kies zelf uit het lespakket wat ik wil gebruiken. Het hangt van de situatie af. Ik pas het in de reguliere lessen in, zoals in de taallessen en in de lessen sociale vaardigheden. Ik doe die lessen zelf, doe het op mijn eigen manier. Daarvoor ben ik docent. Je moet kunnen improviseren.

Vorig jaar heb ik op de speelplaats een circuit uitgezet: met een stok lopen, met krukken, met de verschillende brillen op, in een rolstoel. Ze moesten wel met elkaar opletten dat er geen ongelukken gebeurden.

Inbedding

Bij de meeste scholen staan de voorlichtingen op zichzelf. Bij slechts enkele basisscholen zijn de gastlessen ingebed in een lesprogramma of project. Genoemd worden: een taalmethode en lesprogramma's als De Vreedzame School en Leefstijl. Een enkele keer verzorgt de leerkracht van de klas nog een verwerkingsles na de gastles. Dit hangt af van de individuele leerkracht.

Tijdens de voorlichting komen de verschillende lessen samen. Tijdens de verkeersles hebben de kinderen gehoord over de hond met hesje en dat je die niet mag aaien. Bij Leefstijl gaat het over beeldvorming, over mensen die anders zijn, dat je daar niet te snel over moet oordelen.

2.5 De meerwaarde van ervaringsdeskundigheid

Zonder uitzondering zien de scholen, waar gastlessen worden gegeven door ervaringsdeskundigen, de meerwaarde ervan.

Genoemd wordt:

- de mensen spreken vanuit eigen beleving en ervaring en daardoor spreekt het aan
- het is voor de kinderen meteen duidelijk;
- het maakt meer indruk;
- dat kinderen gerichte vragen kunnen stellen;
- de kinderen zien meteen: deze mensen zijn niet zielig.

Dat kinderen de mensen zien en spreken, ervaren dat ze normaal zijn, leuk met ze kunnen praten. Dat kun je wel op een film laten zien, of als docent vertellen, maar dat is anders dan wanneer je het van de persoon zelf hoort.

2.6 Tevredenheid over de programma's en het materiaal

Leerkrachten

Op alle scholen waar voorlichtingen worden gegeven zijn de leerkrachten grotendeels tevreden over de programma's en over de materialen die worden gebruikt.

Ze hebben een werkboekje bij zich, maar het gaat om de personen die binnenkomen. Mensen zien er soms anders uit, hebben een hulphond, een stok. Met hen denken de kinderen na over praktische oplossingen: hoe kan iemand die doof is horen of de bel gaat? Heel interactief. Dit voldoet, komt tegemoet aan onze vraag.

Leerlingen

De kinderen vinden de voorlichtingen indrukwekkend, leuk en ook wel confronterend. Ze zijn nieuwsgierig en geïnteresseerd. Dat merken de leerkrachten aan de vragen die de kinderen stellen.

Een mengeling van indrukwekkend en leuk. Als je in zon karretje hebt mogen rijden, met een stok hebt mogen lopen, dat is leuk. Indrukwekkend door het verhaal.

Als de leerlingen weten dat ze komen dan kijken ze ernaar uit. Sommige kinderen gaan al op internet zoeken of ze iets kunnen vinden. En ze schrijven erover. Het is altijd een hele happening als ze hier komen met al die rolstoelen.

Ouders

Ouders horen vooraf of achteraf dat er gastlessen zijn geweest. Soms wordt het in de nieuwsbrief vermeld, krijgen de kinderen een briefje mee, of komt het aan de orde in het 10 minutengesprek. Natuurlijk vertellen de kinderen er zelf ook thuis over. In een enkel geval krijgen de kinderen een folder mee naar huis. Op 1 school zijn er ook ouders bij de voorlichting.

We vragen 1 of 2 ouders om erbij te zijn omdat de groepjes moeten rouleren en ouders helpen daarbij. Het werkboekje nemen ze na afloop mee naar huis. Kunnen de ouders zien waar de kinderen mee bezig zijn geweest.

Een school kreeg na de eerste voorlichting spontaan reacties van ouders:

Klas op Wielen was fantastisch! 10 rolstoelen mee voor rolstoelbasketbal. Een aardige man die heel leuk omging met de kinderen. De kinderen waren met heel enthousiaste verhalen thuis gekomen. Ik ben toen door ouders gebeld en gemaild om te bedanken en complimenten te geven voor het project: wat goed dat school dat doet.

2.7 Effect van de voorlichtingen

Het effect van de voorlichtingen op korte termijn is beter te benoemen dan het effect op lange termijn.

Belangrijk effecten zijn begrip, acceptatie en respect. Of die op de lange termijn zullen beklijven hangt van vele factoren af. Bijvoorbeeld of kinderen in hun eigen omgeving mensen met een beperking ontmoeten, hoe de ouders erover denken en of de voorlichtingen herhaald worden.

Het effect is wederzijds begrip. In het begin van de dag praten kinderen met name tegen Joost, de man waaraan je niets ziet. En later op de dag ook tegen de vrouw in de rolstoel. Dan is de drempel weggenomen om met haar te communiceren en zien de kinderen dat het ook een gewoon mens is. Als je daar van jongsaf aan oog voor krijgt, dan ga je anders met mensen met beperkingen om.

Enkele scholen benadrukken de kracht van de herhaling van de voorlichtingen in opeenvolgende leerjaren.

Vijf jaar lang een voorlichting. Je laat zien: het hoort bij de school. Elk jaar staan we stil bij mens-zijn. Als je het maar 1x doet in de schoolcarrière van de kinderen, dan heeft het minder effect, denk ik.

Doordat het steeds terugkomt gaan de kinderen er ook in groeien, er zit een doorgaande lijn in. Heb je dat niet, dan is het eenmalig en valt het daarna weg.

Ik hoop dat ze het belang inzien en dat ze weten waar ze naartoe kunnen als ze zelf hulp nodig hebben en dat ze dan niet zielig zijn maar gelijkwaardig. Dat het leven niet

ophoudt als je een beperking hebt. Het is niet iets waar je je voor hoeft te schamen. Openheid daarover is belangrijk.

2.8 Vergroten van het effect van de voorlichtingen

2.8.1 Wat werkt?

De volgende succesfactoren worden aangegeven door de basisscholen:

- als je een sterk verhaal hebt;
- afwisseling in de voorlichting: vertellen afwisselen met praktische oefeningen (bijvoorbeeld oefenen met gebarentaal, een braille regel vertalen, je veters vastmaken met 1 hand);
- de voorlichting afstemmen op de leeftijd van de kinderen;
- begrip voor de kinderziel;
- over je jeugd vertellen. Toen ik kind was....
- de docent vragen om het bezoek van de ervaringsdeskundigen voor te bereiden met de kinderen
- een goede afstemming vooraf tussen school en belangenorganisatie, zodat je organisatie de ervaringsdeskundigen kan inzetten die het beste op de vraag van de school kunnen inspelen;
- een ervaringsdeskundige aan wie je niet ziet dat hij/zij een beperking of chronische ziekte heeft samen met bijvoorbeeld een ervaringsdeskundige die in een rolstoel zit ("Wie van ons heeft een beperking?" is een ijzersterke binnenkomer);
- zorg ervoor dat de leerkracht er geen taak bij krijgt. Het aanbod moet kant en klaar zijn.

Hoe meer je de nieuwsgierigheid van de kinderen voorop stelt en je aansluit op de belevingswereld, hoe beter de kwaliteit van de gastles. Het hoeft niet allemaal doe-materiaal te zijn. Maar niet ingaan op aspecten die voor kinderen niet van belang zijn. Uitstralen dat het leven doorgaat als je een beperking hebt.

2.8.2 Wat werkt niet?

Wat kun je tijdens een voorlichting beter niet doen?

De basisscholen geven het volgende aan:

- te lang praten, zonder het vertellen af te wisselen met concrete opdrachten;
- je opstellen als zielige gehandicapte, terwijl je eigenlijk wilt uitstralen dat mensen met een beperking heel gewoon zijn;
- je ellende vertellen en daar de leerlingen mee belasten;
- je verhaal vertellen zonder goed in de gaten te houden of je publiek nog geboeid is.

Voor sommige kinderen is een uur luisteren te lang. Toen vielen we wat in herhalingen en begon de aandacht te verslappen. Als er opdrachtjes gegeven waren, dan was een uur wel goed geweest.

2.8.3 Tips voor de belangenorganisaties

De scholen hebben de volgende tips voor de belangenorganisaties.

- Differentiëren in gastlessen

Een docent stelt voor om te differentiëren in de gastlessen:

Kleuters: iemand met een beperking leest een verhaal voor (bijvoorbeeld Jip & Janneke)

Groep 4 en 5: gaan praktisch aan de slag;

Groep 6 en 7: gaan bij een klas in het speciaal onderwijs op bezoek

Groep 8: 2 of 3 leerlingen gaan op huisbezoek bij een persoon met een beperking

- Interactieve folder

Niet alleen maar informatief zijn, maar interactief: met rebus en wedstrijd, stikkervelletje erbij. De kinderen nemen zo'n folder eerder mee dan wanneer het alleen om te lezen is.

- De ouders betrekken

Voor het betrekken van de ouders van de kinderen zijn er de volgende mogelijkheden genoemd:

- 's middags de ouders tegen de kinderen laten rolstoel-basketballen;
- de kinderen een presentatie laten verzorgen voor de ouders;
- een ouderavond organiseren;
- voordat de voorlichtingen plaatsvinden aan de kinderen een folder meegeven voor hun ouders en daar aandacht aan besteden in de nieuwsbrief van de school;

Het zou een goed idee zijn als er een folder kwam voor ouders, vooraf, voor de vrijwilligers naar school komen. Dan kunnen ouders naar mij toekomen en vertellen dat er een familielid is die blind is en dan kunnen we er extra aandacht aan besteden. Een kind vindt het niet fijn om in de belangstelling te staan, maar als een vader spastisch is, dan kunnen we dat er nu wel aan koppelen. Zo wordt de taboe wat doorbroken.

- Ervaringstocht

Hoe staat het met de toegankelijk is de school? De buurt? Het winkelcentrum? De kinderen kunnen op pad gaan om dit te verkennen.

- Diversiteit van de voorlichters

Voor de scholen waar veel allochtone leerlingen zijn zien graag ook een allochtone voorlichter. Daarnaast is het van belang dat er jonge en oudere voorlichters zijn, zodat de kinderen niet denken dat handicap en oud bij elkaar horen.

- Opdrachten in kleine groepen

Om ieder kind echt te bereiken is afwisseling nodig. Voorlichtingen lenen zich goed voor werken in groepjes. Daar opdrachten voor bedenken.

- Gebruik maken van bestaand materiaal

Een school heeft 'De Hoor Toren' aangeschaft, een lesdoos over het gehoor, geluid en gehoorschade voor alle groepen van de basisschool. Dit onderwijspakket is van uitgeverij ZORN i.s.m. met de Nationale Hoorstichting en Kenmerk. Doel van het materiaal is kinderen van alle groepen van de basisschool op een aansprekende manier

te leren en te laten ervaren hoe het gehoor werkt en hoe belangrijk en mooi het is om goed te kunnen horen.

- Gebruik maken van het digitale schoolbord

Met het digitale schoolbord is heel veel mogelijk. Mooie presentaties kunnen worden vertoond, maar ook kunnen er filmpjes en internetpagina's worden getoond. Als voorbeeld worden uitzendingen van Klokhuis genoemd (afleveringen rolstoelbasketbal, hulphond, etc.).

Wij hebben een abonnement op Teleblik (www.teleblik.nl)¹ waar duizenden uren beeld en geluid op staan. Ik gebruik vaak filmpjes van 2 of 3 minuten om mijn les in te leiden.

- Vervolg op de voorlichting

Om het niet bij een eenmalige voorlichting te laten wordt door een docent voorgesteld om een leuke vorm te bedenken voor een terugkom-moment.

2.8.4 Tips van de scholen voor NSGK

Door de geïnterviewde leerkrachten van de basisscholen is enorm meegedacht over de vraag hoe NSGK het effect van de voorlichtingen kan versterken. De volgende ideeën zijn daarbij naar voren gekomen.

- Website

Een website voor kinderen waar zij van alles kunnen vinden over leven met een beperking. Met daaraan gekoppeld een hyves waar kinderen met en zonder beperking elkaar kunnen ontmoeten en kunnen chatten.

- Uitwisseling met leeftijdgenootjes met een beperking

Naast een hyves en chatten met leeftijdgenootjes met een beperking, wordt ook de mogelijkheid genoemd om met de klas een mytyschool te bezoeken en hen ook terug uit te nodigen. Samen dingen doen. Hulp-ouders kunnen gevraagd worden om mee te gaan met dit bezoek.

Een docent oppert de mogelijkheid van een centraal aanmeldpunt waar scholen zich kunnen opgeven, zowel speciaal als regulier onderwijs en dan kunnen zij zelf naar een match zoeken of een oproepje plaatsen. Mogelijk kan NSGK een klein bedrag ter beschikking stellen voor de reiskosten; een uitwisselingsbudget.

¹ Teleblik is een website met duizenden uren televisie- en radiomateriaal, rechtstreeks uit de archieven van Beeld en Geluid. In Teleblik worden televisie-uitzendingen van o.a. de publieke omroepen en Polygoon via internet toegankelijk gemaakt voor het onderwijs. Het materiaal is snel en gemakkelijk te doorzoeken en af te spelen. U kunt zoeken op trefwoord, op omroep en via de alfabetische trefwoordenlijst. Bovendien kunt u met de digitale snijmachine zelf fragmenten uit programma's snijden of eenvoudige montages maken. U kunt Teleblikmateriaal opnemen in uw eigen (digitale) lesmateriaal of elektronische leeromgeving. Teleblik is gratis beschikbaar voor leerlingen en docenten van het PO, VO en MBO.

Teleblik is een initiatief van Beeld en Geluid, NTR en Stichting Kennisnet. Leerlingen en docenten kunnen gratis gebruik maken van Teleblik. Teleblik zal in ieder geval tot 1 augustus 2012 blijven bestaan. De partijen achter Teleblik streven ernaar om van Teleblik een blijvende voorziening voor het onderwijs te maken.

Het zou fijn zijn als deze leerlingen met leeftijdgenoten met een beperking in aanraking zouden komen. Ik heb de connecties niet, maar zou het wel willen. Bijvoorbeeld met blinde kinderen. Is ooit wel eens gebeurd. Toen hebben onze kinderen braille geleerd.

- Leskist

Een leskist met materiaal om te gebruiken voor bijvoorbeeld een thematafel in de klas (zoals in de herfst een herfsttafel). Inhoud: braille alfabet, gebarentaal, taststok, zwarte bril, dvd, les ideeën voor docenten (opdracht met doel, stappen) en nog veel meer. Vaak is het materiaal er wel, geeft een docent aan, maar is het een heel karwei om het bij elkaar te verzamelen. Hoe meer er kant en klaar wordt aangeleverd, hoe meer ermee gebeurt. De leskist kan het eerste jaar gratis worden aangeboden en daarna bijvoorbeeld een bijdrage van 25 euro per keer. Wat de lessen betreft, het moeten losse lessen zijn, zodat leerkrachten kunnen differentiëren op basis van de hoeveel tijd die ze kunnen vrijmaken.

- Krant of Tijdschrift

De Geldkrant of de Okki worden door een leerkracht genoemd als voorbeeld voor een medium waarin stukjes tekst en opdrachten worden afgewisseld. Tekst: leeftijdgenoten met een beperking vertellen over hun dagelijks leven (ervaringsverhalen), strip. Opdrachten: een puzzel, rebus, vertaaltekst in braille of gebarentaal. Een leuk en leerzaam tijdschrift of krant, waarin kinderen kunnen werken naar aanleiding van een voorlichting en als ze op school tijd over hebben.

- Overzichten

Boeken

Een school wil graag een lijst met boeken voor kinderen over handicaps en leesverhalen waarin kinderen met beperking voorkomen. Dan kunnen zij leerlingen op deze boeken wijzen en er uit voorlezen.

Is er een boek over handicaps, speciaal voor kinderen?

Films

Zijn er titels van films, documentaires, afleveringen van televisieprogramma's? Op basis van een film kunnen leerkrachten een dilemma formuleren waar zij met de leerlingen over kunnen spreken.

- Geld

Hoe zorg je dat scholen de voorlichtingen standaard in hun pakket kunnen hebben? Vaak gaat het om financiële middelen, geeft een leerkracht aan. Als je scholen geld geeft om aandacht te besteden aan mensen met een beperking dan heeft het meer kans op succes. Iedere school regelt het nu op eigen houtje met de organisatie die de voorlichting of gastles verzorgt en de middelen van beide partijen zijn beperkt. In Amsterdam wordt er daardoor elk jaar geloot op welke scholen een voorlichting kan worden gegeven. Scholen vinden het erg jammer als ze een jaar worden uitgeloot en zouden graag de continuïteit gewaarborgd zien.

- Betere bekendheid NSGK

Enkele docenten zijn bekend met NSGK, veel niet. Omdat elke school aan burgerschap en participatie werkt beveelt een docent aan om een betere bekendheid onder reguliere scholen te bewerkstelligen en duidelijk aan te geven voor welke informatie zij terecht kunnen bij het fonds.

2.9 Kinderen met een handicap in de klas

Op 16 van de 18 bezochte basisscholen zijn leerlingen met een beperking of chronische ziekte, zoals autisme, adhd, auditieve of visuele beperkingen. Een enkele school heeft ook kinderen met motorische beperkingen, maar de meeste scholen zijn daarvoor niet voldoende toegerust. Zeven van de bezochte basisscholen zijn toegankelijk en zes niet. Vijf zijn gedeeltelijk toegankelijk (hebben bijvoorbeeld wel een aangepast toilet, maar geen lift).

Een van de bezochte scholen, Tilliander in Tilburg, heeft een klas met kinderen met een beperking:

In 2002 zijn we begonnen met Peronniek om meer diepgang te krijgen binnen de school. Onze filosofie is: Geef ruimte aan de mens, je mag er zijn. De kinderen met een beperking hebben de andere kinderen op school wat te bieden. Als onze kinderen de weekopening verzorgen, dan zijn de andere kinderen doodstil. Ze vinden het prachtig. Als het stuk niet helemaal loopt als bedoelt wordt er wel gelachen, maar ze worden niet uitgelachen. Ze genieten van de openheid, eerlijkheid. Ze mogen zijn wie ze zijn. Wij leren veel van deze kinderen.

Er worden allerlei activiteiten georganiseerd tussen de leerlingen van de verschillende klassen om de integratie te bevorderen en te werken aan beeldvorming.

Er zijn intensieve ontmoetingen tijdens de weekopening en de jaarfeesten. We nodigen kinderen van andere klassen uit om gastlessen te komen geven, zoals koken, toneel en taalspel. Er zijn ontmoetingen op het schoolplein, samen lezen, af en toe sporten, mee op excursies (bijv de brandweer). Daarbij houden we wel rekening met de leeftijd van de andere kinderen en dat het matched met onze kinderen. De ontmoetingen worden begeleid door de twee docenten. Je moet het begeleiden zonder dat je het er te dik bovenop legt. Je moet goed kijken naar de processen. De kinderen die sterk genoeg zijn, laat je wat meer los. Je kunt ze bijna niet alleen op de speelplaats laten. Je moet dat wel begeleiden. Wij nemen een bal of springtouw mee en dan willen andere kinderen ook mee doen. We doen het alleen als het nut heeft. Als het kind bij de les betrokken kan zijn. Tv kijken in een andere klas is geen integratie. Integreren is meedoen.

En op een school in Rotterdam:

In onze groep 8 zitten 2 broers met een spierziekte. Vorige week zijn we op kamp geweest. We hadden bolderkarren meegenomen en ze hebben de tijd van hun leven gehad. Een van de broers kan nog meedoen met voetballen. Hij stond in het doel. Maar doordat hij niet zo snel kan reageren hebben ze verloren. Een van de medespelers was daar boos over. Dat moet je als docent begeleiden. Ik heb aangegeven dat het spelen op zich leuk genoeg moet zijn. Wat maakt het uit als je verliest? Als je maar leuk hebt gevoetbald en hij mee kon doen.

En een school in Tilburg:

Wij hadden een meisje met spierziekte die na verloop van tijd in een rolstoel kwam. Dat is eigenlijk heel natuurlijk gegaan. De kinderen keken er gewoon doorheen. Dat hangt natuurlijk ook heel sterk van af hoe je er als leerkracht mee omgaat. Iedereen mag fouten maken, hulp vragen, zeggen: ik ben daar niet goed in. Moeite hebben met leren is ook een handicap. Dan willen wij eruit halen wat erin zit.

2.10 Financiële bijdrage

Vier van de 11 basisscholen waar voorlichtingen worden gegeven betalen een financiële bijdrage. Vijf hoeven niets te betalen en twee weten niet of er kosten verbonden zijn aan een voorlichting.

Met zeven scholen valt er over een bijdrage te praten en met vier niet. Voor deze vier scholen kan het betekenen dat er geen voorlichtingen meer kunnen worden gegeven.

Voor vier basisscholen is een financiële bijdrage geen probleem. Vijf scholen noemen een bedrag dat zij redelijk vinden: 25 euro (3) en 50 euro (2). Zes scholen kunnen niet aangeven wat zij kunnen betalen.

2.11 Keuze voor een lespakket

We hebben de scholen gevraagd of zij vaak benaderd worden voor gastlessen of lespakketten en op basis van welke criteria zij voor een specifiek onderwerp kiezen.

Wekelijks zit er van alles bij de post. Heel zonde, want het meeste gaat de prullenbak in. We kijken: kan en wil ik hier iets mee. We zijn vaak gebonden aan de dingen die we al doen. Informatie waar we iets mee kunnen houden we wel. Bijvoorbeeld voor de mediatheek. Of we leggen een stapeltje in de klas en wie het mee wil nemen, die neemt het mee.

Heel veel ideeën kunnen aanspreken, maar ons programma is overvol. Je moet al zoveel. Je wordt als school afgerekend op cito-toetsen, normen die gehaald moeten worden, zorg voor de kinderen.. Het is al woekeren met je tijd. We moeten ons beperken. Wat we in ieder geval doen is 1x per jaar een voorlichting en 1x per jaar een inzameling voor een goed doel.

De meeste scholen ontvangen regelmatig een aanbod voor lespakketten en gastlessen per post, telefoon of per mail. Zij moeten een keuze maken uit dit aanbod. Criteria die bij deze keuze een rol spelen zijn:

- de actualiteit van het thema
- sluit het aan bij de beleavingswereld van kinderen
- de hoeveelheid tijd die het kost; het moet geen extra werk opleveren
- vind ik het als leerkracht zinvol;
- is het leerzaam;
- is er een heldere doelstelling en goede informatie over de inhoud
- zijn het losse lessen; de leerkracht moet kunnen bepalen hoeveel en welke lessen hij kan doen;
- het moet passen in deze wijk;
- de afweging: hoort het bij de verantwoordelijkheid van de school of bij ouders/verzorgers;

- ontvangen we het op tijd (als iets op korte termijn moet worden ingepland kan het niet);
- past het bij onze vorm van onderwijs, visie en doelstellingen;
- past het binnen het budget;
- is het ervaringsgericht;
- is het een onderwerp dat in ons onderwijspakket ontbreekt en waar wij wel aandacht aan willen besteden.

Het moet een meerwaarde hebben voor de opvoeding van kinderen en passen bij onze doelstellingen. Kinderen moeten hun plek vinden in het leven zodat ze zelfstandig verder kunnen gaan. Als het daar niet in past doen we het niet.

De wijze waarop je benaderd wordt is belangrijk. Als het gebracht wordt als dat je vanzelfsprekend meedoet en dat je je moet gaan verdedigen waarom je het niet doet, dan is het vervelend.

Het aantal lespakketten dat we ontvangen is de laatste 2 jaar minder dan daarvoor. Er wordt nu eerst contact opgenomen of je het wilt, ze worden niet zomaar toegestuurd.

Hoofdstuk 3 Voortgezet Onderwijs

In dit hoofdstuk worden de resultaten van de interviews in het Voortgezet onderwijs besproken.

3.1 Aandacht voor leven met een beperking

Binnen het voortgezet onderwijs hebben interviews plaatsgevonden met docenten, zorgcoördinatoren en een directeur. Zorgcoördinatoren zijn gemakkelijker te bereiken en bleken eerder bereid tot een interview dan docenten.

Functie	Aantal
Directeur	1
Docenten	4
Zorgcoördinatoren	6
	11

Er zijn in totaal 11 scholen voor voortgezet onderwijs bezocht. Binnen deze scholen wordt er op verschillende wijzen aandacht besteed aan leven met een beperking. Op slechts 1 van de 11 scholen is er geen aandacht voor.

Aandacht voor leven met een beperking	Aantal scholen
Tijdens mentorlessen*	6
Voorlichtingen door belangenorganisaties	4
Bij maatschappijleer	2
Binnen de afdeling Zorg & Welzijn*	4
Integratieproject na verhuizing*	1
Als het actueel is (een jongere met een beperking in de klas)*	2
Jaarlijks een projectweek*	2
Samenwerking met Mytyschool*	1

Tabel 5: De wijze waarop scholen aandacht geven aan leven met een beperking

*Hierna wordt toegelicht op welke wijze de scholen hieraan invulling geven.

- Mentorlessen

Zes scholen besteden in de mentorlessen aandacht aan beeldvorming en beperkingen. Het volgende citaat vat de reacties van de verschillende scholen goed samen:

In de mentorlessen vanaf de brugklas wordt er aandacht besteed aan beeldvorming. De norm is: anders zijn is helemaal niet erg. Wij ontkennen het niet, maar het is minder een probleem als wij er normaal over doen. Er wordt besproken: wie heeft er een beperking en wat houdt het in? Waarom doet iemand zoals hij doet? Sommige kinderen vertellen er zelf over. Het hangt ervan af hoe er op de basisschool mee omgegaan is. En of ze zich bewust zijn van hun beperkingen en mogelijkheden. In de daaropvolgende jaren komt het alleen aan de orde als het nodig is. Als we merken dat het niet lekker loopt dan gaan we er extra aandacht aan besteden in overleg met het kind. Naarmate ze verder naar het eindexamen komen dan willen ze het eigenlijk niet meer over hun beperkingen hebben.

- Zorg & Welzijn

Op vier scholen wordt er binnen de studierichting Zorg & Welzijn aandacht besteed aan beeldvorming en beperkingen. Op twee van deze scholen worden er binnen deze studierichting voorlichtingen gegeven. De andere twee scholen halen het uit de studieboeken en hebben zelf materialen tot hun beschikking, zoals rolstoelen en hoog-laagbedden.

We hebben zorg en welzijn als richting. Daar wordt veel gedaan aan de beeldvorming: ze moeten het schoolgebouw controleren op toegankelijkheid, de rolstoel uitproberen gedurende een middag en ervaren hoe het is als er over je hoofd heen gesproken wordt. Daarnaast krijgen we gastlessen van ervaringsdeskundigen en we hebben 'Klas op Wielen'.

- Integratieproject na verhuizing

De Monnikskap, Havo en Vwo voor jongeren met een beperking in Nijmegen, bevond zich eerst op het terrein van Revalidatiecentrum de Sint Maartenkliniek. Het is in december 2009 verhuisd naar de nieuwbouw die is aangebouwd bij het Dominicuscollege. Alhoewel de jongeren met een beperking zich in een apart deel van de school bevinden en grotendeels hun eigen lesprogramma hebben, worden er integratieactiviteiten georganiseerd. Direct na de verhuizing kregen de jongeren met een beperking een maatje die hen wegwijs maakte in de nieuwe school. Bij excursies trekken leerlingen met en zonder beperking zoveel mogelijk samen op.

We zijn nog bezig om het integratietraject handen en voeten te geven. De roosters van de jongeren zijn verschillend: lestijden van 50 min en 70 min. Ook de pauzes vallen niet samen. Het synchroniseren van de lestijden is niet zo makkelijk. Leerlingen met een beperking hebben tijd nodig om de les op te starten en tijd tussen lessen door om uit te rusten. Er wordt nu gekeken naar: wat is de behoefte van de Monnikskapeerlingen en wat van de reguliere jongeren. Als die behoeften samenvallen dan gaan we er wat mee doen.

- Actualiteit

Net als binnen het basisonderwijs zijn er binnen het voortgezet onderwijs scholen die vinden dat het effectiever is om aandacht te besteden aan leven met een beperking op het moment dat er een kind met een beperking op school komt.

- Jaarlijkse projectweek (Oosterlichtcollege, Nieuwegein)²

Samen met een collega zorg & welzijn verzorg ik al 10 jaar een projectweek voor leerlingen van het 3^e leerjaar (+14 jaar) en besteden we aandacht aan allerlei vormen van beperkingen. We doen het tegen het einde van het schooljaar, dan is het verplichte achter de rug en dan hebben we de hele week om eraan te besteden. Gedurende die week is er een enorme variatie aan activiteiten, zoals sporten onder begeleiding van mensen met een beperking (o.a. Jan Willem van der Klooster), rolstoeldansen, er komen mensen met een hulphond, met een dovenhond, een aangepaste auto. Er is een theaterstuk van Theater Totaal, er zijn werkbezoeken aan Welzorg, 'Het Atelier', de Zorgboerderij, en nog veel meer. Daar gaan groepjes van 2 of 3 leerlingen heen en meedoen. Via Bartimeus en Visio voorlichtingen leren de leerlingen over blind en slechtziend zijn. Een leverancier van hulpmiddelen plaatst spullen zoals hoog-laagbedden hier en dan kunnen de leerlingen het

² Het Oosterlichtcollege is een christelijke school voor gymnasium, atheneum, havo en vmbo.

uitproberen. De week zit goed vol. We hebben een uitgebreid netwerk en dat groeit nog steeds. En als mensen niet kunnen, dan verwijzen ze ons wel door. Maar sommigen vinden het zo leuk, die komen graag elk jaar weer. We zijn een half jaar bezig met de organisatie van de projectweek. Het is veel werk, want er is veel te regelen. Maar we doen het graag. Leerlingen van deze leeftijd staan bewuster in het leven en zijn bezig met: wat wil ik (na deze school). Het helpt hen bij hun keuze. Het versnippert terug laten komen bij verschillende vakken heeft niet die impact die de projectweek heeft. Dit komt het heel goed over, is heel motiverend en brengt een hoop teweeg.

- Samenwerking met de mytylschool (Wolfert Dalton in Rotterdam)³

De scholengemeenschap Wolfert Dalton werkt samen met Mytylschool De Brug. Leerlingen van de mytylschool doen een deel van hun examenprogramma op Wolfert Dalton en daarnaast zijn er ook debatuitwisselingen.

Dat is voor de bovenbouwers heel spannend, komt er een grote rolstoel binnen en nog 4 erachter aan.... Je ziet kinderen heel verwonderd kijken als er heel veel zinnigs uit zo'n stoel komt. De leerlingen van de Brug hebben vaak veel humor en snappen ook goed wat ze oproepen. Het is vaak heel gezellig. De debatten zijn leuk, maar ook spannend. Ga maar eens debatteren met iemand die anders is dan je verwacht. De eerste debatten zijn dan ook wat rommelig, daarna wordt het leuk. Bij onze schoolvoorstelling Joe Speedboot waren de leerlingen van de Brug ook aanwezig. Ze zaten op de eerste rij. Na de voorstelling was er een debat. Zei een van de jongens: "Ik ben meer dan m'n stoel". Het belangrijkste resultaat van onze samenwerking is dat en leerlingen elkaar ontmoeten doordat ze hier binnen zijn, dat ze meedoen.

Over een paar jaar wordt dit gebouw verbouwd en dan komt Mytylschool de Brug op het terrein van deze school. Dan komt er een brug tussen beide gebouwen. Er komen ook aanpassingen aan dit gebouw, maar beperkt omdat het een monument is. Het is niet de bedoeling dat het 1 school wordt, maar wel dat we gebruik maken van elkaar expertise en faciliteiten.

3.2 Motivatie van de scholen

Waarom besteden scholen aandacht aan leven met een beperking? Dat doen zijn omdat leerlingen in de toekomst met deze doelgroep gaan werken (Zorg & Welzijn) en omdat er kinderen met een beperking op school zitten. Ook doen zij het omdat het aansluit bij hun visie en doelstellingen (actief burgerschap en sociale integratie). Scholen vinden het belangrijk dat leerlingen:

- zich in anderen kunnen verplaatsen;
- respectvol met anderen omgaan;
- dat leerlingen zien dat mensen met een beperking mogelijkheden hebben;
- verschillen accepteren;

³ Wolfert Dalton is een openbare school voor gymnasium, atheneum, havo en vmbo.

We zijn een artikel 1 school: een school waar elke leerling zich veilig moet voelen. Voor alle nationaliteiten, alle rassen, met of zonder een beperking, respect voor elkaar. We werken daar aan met het programma 'Respect to all'.

3.3 Scholen waar geen voorlichtingen worden gegeven

Op één van de elf scholen wordt er geen aandacht besteed aan beeldvorming rond leven met een beperking.

Waar begint en eindigt je opvoedkundige taak als school? Er komt zoveel op ons af. Onze core business is dat wij de jongeren moeten toe leiden naar een diploma.

3.4 De voorlichtingsprogramma's

Net als op de basisscholen bestaan de voorlichtingen op het voortgezet onderwijs uit ervaringsverhalen van mensen met een beperking zelf, vragen door de leerlingen, ervaring opdoen met hulpmiddelen en soms rolstoelbasketbal (Klas op Wielen). De voorlichtingen vinden meestal jaarlijks plaats.

Ze hadden rolstoelen bij zich en gingen eerst uitleggen hoe het is om in een rolstoel te zitten, wat men tegen kwam. Toen werden de leerlingen uitgenodigd om erin te gaan zitten. Je moet dat echt leren. In de gymzaal hebben we obstakels neergelegd zodat ze konden oefenen.

3.5 De meerwaarde van ervaringsdeskundigheid

De meerwaarde van authentieke verhalen door ervaringsdeskundigheid wordt ook binnen het voortgezet onderwijs (h)erkend.

Zij weten precies hoe het is. Dan gaat het veel meer leven. Het is ook zichtbaarder. Als je iemand in een rolstoel ziet, dan heeft dat impact. Mensen krijgen een gezicht. Dat is nodig om acceptatie een vanzelfsprekendheid te vinden. Als je het gezicht niet ziet wordt het abstract. Als je het ziet dan vergeet je het nooit weer.

3.6 Tevredenheid over de programma's en het materiaal

De Scholen zijn tevreden over de wijze waarop er nu aandacht wordt besteed aan de beeldvorming en aan leven met een beperking. Ook zijn zij tevreden over het materiaal waarmee leerlingen ervaringen kunnen opdoen.

De blinde man had een kunstoog en dat haalde hij eruit. Daar hebben ze het nu nog steeds over.

We hebben drukke groepjes, maar het ging aardig gedisciplineerd. De leerlingen stellen heel directe vragen.

De leerlingen vragen me: wanneer gaan we weer rolstoel basketballen?

Ouders

Met ouders wordt er gecommuniceerd via de website van de school en via de nieuwsbrief. Natuurlijk horen zij het ook van hun kind. Over de tevredenheid van de ouders is geen informatie.

3.7 Effect van de voorlichtingen

De effecten die de scholen benoemen zijn: bewustwording, positieve beeldvorming ("het zijn heel normale mensen"), leerlingen kunnen zich beter in mensen met een beperking verplaatsen.

Naar aanleiding van de rolstoellessen hebben de leerlingen een keer ouderen in een rolstoel opgehaald en naar school gereden. Voordat iedereen boven was in 1 lift... De leerlingen hadden koekjes gebakken. Dat hebben we 1 keer gedaan. Dat kwam zo spontaan op.

Het effect na zo'n projectweek is dat leerlingen zich realiseren: het zijn gewone mensen. Verwondering ook: heel bijzonder dat iemand dat kan (bijvoorbeeld als je blind bent de weg vinden). Dat je dingen kunt vragen.

3.8 Vergroten van het effect van de voorlichtingen

3.8.1 Wat werkt

De scholen geven volgende punten aan die van belang zijn bij de voorlichtingen:

- rust;
- genoeg tijd en materialen zodat alle leerlingen er ervaring mee kunnen opdoen;
- het contact, de ontmoeting met mensen met een beperking;
- op meerdere manieren de informatie geven: auditief en visueel, dat houdt de aandacht van de leerlingen vast;
- eenvoudig taalgebruik;
- plan de voorlichting een half jaar van tevoren;
- werving van scholen via de mail en telefoon, niet via de post;
- reageer op mail, communiceer goed, wees bereikbaar voor vragen;
- houd je aan afspraken;
- geef informatie over de inhoud van de voorlichting;
- geef aan wat je van de school verwacht, waar de school voor moet zorgen, wat ze moeten klaarzetten;
- geef de school de gelegenheid om er alles uit te halen;
- bereid je goed voor op de doelgroep. Bijvoorbeeld VMBO leerlingen: korte instructie, opdracht, korte instructie, etc. Ze hebben een korte spanningsboog en houden niet lang de aandacht vast;
- elk jaar een voorlichting;
- en de scholen zelf moet duidelijk weten wat ze met de voorlichtingen beogen.

Voor pubers is het van belang dat zij in contact zijn met mensen zelf. Niet dat zij een tekstje vertalen in braille. Dat heeft het veel minder impact. Dat vinden ze ook leuk,

maar daar pak je ze niet mee. Het gaat om werkelijk contact. Om het ervaren en de emoties daaromheen.

Voorlichtingslessen tussen de bedrijven door hebben niet zo'n impact als de projectweek. Ik kan het iedereen aanraden om het zo concreet te doen als wij. Het gaat niet zozeer om de kennis maar om de ervaring. Het levert veel lol op. Bij de leerlingen, de gasten en de collega's.

Visie en beleid ten aanzien van beeldvorming

Twee VMBO-scholen geven het belang aan van een visie en beleid op beeldvorming en op het betrekken van ervaringsdeskundigen in het onderwijs. Dat het voor de school heel normaal is om ervaringsdeskundigen bij de lessen te betrekken. Het moet structureel plaatsvinden, gedragen worden door de docenten en gericht zijn op het bereiken van effect bij de leerlingen.

Op school moet een cultuur zijn dat het voor leerlingen niet vreemd is om mensen van buiten te betrekken. Je moet het meenemen in een breder kader om het maximale effect te bereiken. Een palet van mensen in vier jaar tegenkomen. Als je dat doet als school laat je zien dat het integraal geheel is.

Op tal van thema's halen wij ervaringsdeskundigen in huis. Bijv een ex-verslaafde. Of een zakenman. Je moet het in die breedte zoeken. De wereld binnen halen en als school naar buiten gericht zijn. Onderwijs is geen doel op zich.

Een voorwaarde om ervaringsdeskundigen te betrekken is van tevoren helder hebben wat je er als docenten mee beoogd. Je moet een gesprek hebben met degenen die je uitnodigt.

We moeten er wat meer mee doen in de onderbouw en de voorlichtingen standaard in het programma opnemen en niet afhankelijk laten zijn van of je er toevallig mee te maken krijgt omdat er een leerling met een beperking op school komt.

Ook moeten we ons beraden op wat het doel van de lessen is en hoe je het effectief aan de orde stelt, dat je bij de leerlingen de diepere laag weet aan te boren. Het zit niet in de onderwerpen die aan de orde komen, maar in de reflectielaag die je wilt aanboren, want dat is nodig om verandering teweeg te brengen bij mensen. De docenten moeten hun kennis daarin vergroten. Docenten moeten er vooraf met elkaar uitwisselen: hoe pak je het aan? In de interne communicatie tussen docenten is winst te boeken.

3.8.2 Wat werkt niet?

Wat niet werkt volgens een school is bekeringsdrang. "Niet evangeliseren, wel verkopen", vindt een docent.

3.8.3 Tips van de scholen voor NSGK

Een thematische literatuurlijst

Een docent Nederlands heeft als tip om een thematische literatuurlijst te maken met boeken waarin de handicap vanzelfsprekend is, er eigenlijk helemaal niet toe doet. De docent kan deze literatuurlijst gebruiken voor een klassikaal project in de onderbouw:

Literatuur kan in dit opzicht iets betekenen. Een kist met boeken in de klas, de leerlingen aan het lezen zetten en hen daarover presentaties laten houden. Achteraf blijkt dan dat ze allemaal een boek hebben gelezen over iemand met een beperking. Ik kan daar dan gerichte vragen over stellen. Neem nu bijvoorbeeld Joe Speedboot: Het is duidelijk wat Joe voor Fransje interessant maakt, maar wat heeft Joe aan Fransje? Op die manier maak je het bespreekbaar.

Chatten met leeftijdgenootjes met een beperking

Een docent van een VMBO-school oppert de mogelijkheid om te kunnen chatten met leeftijdgenootjes met een beperking. Dit als aanvulling op de voorlichtingen.

Lijst met films

Een docent merkt op dat de leerlingen veel tijd achter de computer doorbrengen en films bekijken. Zijn er ook films op het gebied van leven met een beperking die interessant zijn voor de leerlingen?

Financiering van de voorlichtingen

Een VMBO-school in Amsterdam geeft aan dat er elk jaar geloot moet worden om te bepalen waar de voorlichtingen gaan plaatsvinden. Dat komt door het beperkte budget. Deze school wil graag dat de voorlichtingen elk jaar aan de 40 3^e jaarsleerlingen kunnen worden aangeboden.

3.9 Leerlingen met een handicap op school

Vijf van de 11 scholen zijn goed toegankelijk. Slechts op 1 school zijn er leerlingen die gebruik maken van een rolstoel. Op 10 scholen zijn enkele leerlingen met beperkingen (visueel, auditief, autisme, adhd, reuma). Elke school heeft leerlingen met een rugzakje.

3.10 Financiële bijdrage

Een bedrag tot 50 euro voor een voorlichting lijkt ongeveer de helft van de scholen redelijk. Er is begrip voor dat het niet gratis kan.

Ik ben daar dubbel in. Aan de ene kant begrijp ik het omdat je er de boel mee overeind moet houden. Maar het moet wel binnen de perken blijven. Als wij lesmateriaal willen moeten we het ook kopen. Maar meestal kosten die gastlessen niets, behalve een bon of bloemetje. De meeste mensen die komen willen het zelf, het is ook een stukje verwerking soms. Als je kijkt naar ons budget, dan kom je uit bij 40 tot 50 euro per gastles.

De voorlichting was gratis. Geld vragen is voor ons geen drempel. Voor het thema loverboys hebben wij 3 lessen ingekocht. Het hoeft niet allemaal voor niets. Maar, wat is je missie? Wil je het geluid in de school krijgen...

3.11 Keuze voor een lespakket

De bezochte scholen voor voortgezet onderwijs worden regelmatig benaderd voor gastlessen en lespakketten. Ze kiezen voor een lespakket of gastles als het aansluit bij de behoefte van de leerlingen en de verantwoordelijkheid van de school.

We kunnen een heel jaar vullen met alle thema's. Vuurwerk, soa, lover boys, groepsdruk, internetpesten, voeding, drugs, alcohol, bewegen, preventie van kindermishandeling, homoseksualiteit, geweld, roken, etc. Onze keuze is afhankelijk van de actualiteit. Het moet een meerwaarde hebben.

Zo langzamerhand hebben we e.e.a. in ons onderwijsaanbod opgenomen, zoals gastlessen van bureau Halt. Als je eenmaal in de molen zit, dan kennen ze de school. Ik vraag ook specifiek naar bepaalde medewerkers omdat ze onze populatie leerlingen kennen.

We selecteren op wat voor deze populatie goed zou zijn om te weten en te horen. In de week van de diabetes is hier eens een dokter geweest. Omdat we veel Turken en Marokkanen hebben en ouders met overgewicht was dit heel goed. Het sprak ook erg aan.

Hoofdstuk 4 Middelbaar Beroeps Onderwijs (MBO)

In dit vierde hoofdstuk worden de resultaten van de interviews met vertegenwoordigers van zeven opleidingen binnen het MBO besproken.

4.1 Aandacht voor leven met een beperking

Vier MBO's hebben geparticipeerd in het onderzoek, te weten ROC Midden Nederland, ROC ASA, ROC Nijmegen en het Albada College. Binnen deze vier scholen hebben op zeven verschillende opleidingen interviews plaatsgevonden. Gesprekspartners waren docenten (6) en een onderwijscoördinator.

Op alle opleidingen worden voorlichtingen gegeven door belangenorganisaties of patiëntenverenigingen.

Naam school	Opleiding
ROC ASA	Zorg & Welzijn
	Sociaal Agogisch Werk
	Sportacademie
ROC Midden Nederland	Zorg & Welzijn
ROC Nijmegen	Mode & Styling
	Detailhandel
ROC Albada College	Zorg & Welzijn

4.2 Motivatie van de scholen

Vijf van de zeven MBO-opleidingen besteden aandacht aan leven met een beperking omdat het onderdeel is van het curriculum. De studenten worden voorbereid op het werken met verschillende doelgroepen. De docent van de opleiding Mode & Styling refereert aan de sociale functie van de school en de docent van de opleiding Detailhandel aan de burgerschapsdoelstelling.

Het is belangrijk dat leerlingen met andere mensen in aanraking komen. De school heeft een sociale functie. De leerlingen van Mode & Styling maken meestal iets voor zichzelf, maar in dit project is de opdracht om kleding of accessoires voor een persoon met een beperking te maken. Dat verrijkt hun eigen inzichten en voor de school leverde het pr op. Dat was mooi meegenomen. (ROC Nijmegen)

Het zit in het hele programma verweven omdat het een doelgroep is waar de leerlingen mee gaan werken. (ASA Zorg & Welzijn)

Het hoort bij het vak. De studenten kunnen er in het werkveld mee te maken krijgen, met G-teams, aangepaste sporten. o.a. En daarnaast is het een afstudeerrichting (BACH). Om daar voor te kunnen kiezen moet je je er in de eerste jaren op kunnen oriënteren. (Sportacademie ROC ASA)

4.3 De (voorlichtings)programma's

Voorlichtingen door ervaringsdeskundigen zijn bij vier van de zeven opleidingen onderdeel van het programma dat bestaat uit theorie, werkbezoeken, stages en praktijkopdrachten. Dit betreft de opleidingen Zorg & Welzijn, Sociaal Agogisch Werk en de Sportacademie. De voorlichtingen van de ervaringsdeskundigen bestaan meestal uit een persoonlijk verhaal, het beantwoorden van vragen en ervaringsopdrachten. Omdat de MBO's een vrij strikt rooster hebben is het inplannen van de voorlichtingen vaak passen en meten. "Wij zijn al blij als er iemand beschikbaar is op het moment dat het bij ons in het rooster past", zegt de onderwijscoördinator van het Albeda College.

Over de programma's van de opleidingen Zorg & Welzijn, Sociaal Agogisch Werk en de Sportacademie:

In het kader van dit vak probeer ik mijn onderwijs zo in te richten dat we naar de doelgroep toe gaan of de doelgroep uitnodigen. Van de stichting Pandora geeft een ervaringsdeskundige ex-psychiatrisch patiënt een workshop over het traject dat mensen doorlopen als zij aan het resocialiseren zijn. De gastles wordt toegespitst op de hulpverlening en wat de mogelijkheden zijn voor leerlingen.

Leerlingen Zorg & Welzijn hebben praktijklessen. Ze leren omgaan met hulpmiddelen, zoals rolstoelen, hoog laag bed en aangepaste wc. We oefenen met beperkingen, bijvoorbeeld lopen met om 2 benen strak elastiek of geblinddoekt met een blindenstok. Of korsetten aan: met zo'n rugkorset aan proberen uit bed te komen, met een arm en een beenkorset ervaren hoe het is om iets niet te kunnen bewegen en hoe je de hulpverlening ervaart. Om dit laatste gaat het. Ze moeten verplicht stage lopen bij ouderen en kinderen. Stage in een instelling is vrijwillig. Dat doen we omdat onze leerlingen gemiddeld 16,7 jaar zijn als ze beginnen met de opleiding en we ze willen behouden voor de zorg. Als we zo'n stage verplichten dan raken we ze kwijt. Ze zijn er bang voor.

Mensen van Solgu vertellen: wat betekent de beperking voor mijn persoonlijk leven, hoe gaan mensen met mij om, hoe is mijn leven verlopen, hoe woon ik, hoe is het met mijn sociale contacten, kan ik wel/geen werk vinden. Het is een interactieve les. Leerlingen kunnen vragen stellen op alle gebieden. Het is een heel open gesprek.

In het 2^e jaar van de sportacademie hebben we het vak 'werken met groepen'. We werken met het boek 'De sportleider als begeleider', besteden aandacht aan de verschillende beperkingen, hebben twee gastlessen van ervaringsdeskundigen en bekijken filmpjes op Youtube of het programma 'Je zult het maar hebben' van de EO. Dat spreekt hen aan omdat het over jonge mensen gaat. De leerlingen moeten allemaal een presentatie houden of een werkbezoek organiseren. In de week van de toegankelijkheid helpen 12 leerlingen met de workshops.

Bij Detailhandel zijn de voorlichtingen niet ingebed in een programma. Bij Mode & Styling zijn er geen voorlichtingen geweest, maar hebben leerlingen een integratieproject gedaan met mensen met een beperking.

Over het project van Mode & Styling:

We hebben twee jaar een project gedraaid. Eerst een pilot met vier studenten en vier vrouwen met een handicap. De leerlingen hadden de opdracht om samen met de vrouwen een product te ontwikkelen dat modisch en praktisch was en aansloot bij de wensen. Daaruit zijn verschillende producten ontstaan. Een gevoerde benenhoes, een stylingadvies, een sierraad van vilt en een tas.

Naast dat het hele leuke producten heeft opgeleverd ontstonden er ook warme contacten. Het was een verrijking voor beide partijen. Het project is afgesloten met een high tea.

Het jaar erop is het project uitgebreid en zijn 14 derdejaars studenten gekoppeld aan een klas van Werkenrodeschool (VSO). Ze werden 1 op 1 gekoppeld aan elkaar. De opdracht was hetzelfde: een product maken in overleg met elkaar. Een keer per 2 weken waren er ontmoetingen op een van beide scholen.

Het project duurde 8 weken en werd afgesloten met een presentatie, een fotoproject en een modeshow.

4.4 De meerwaarde van ervaringsdeskundigheid

Alle geïnterviewden zien de meerwaarde van de contacten met ervaringsdeskundigen. Die meerwaarde ontstaat door het ontmoeten en het beleven:

- Een blinde vrouw die met haar hond binnen komt zegt meer dan duizend woorden.
- De mensen die het vertellen hebben het zelf meegemaakt. Zij laten zien: met ons kun je straks te maken krijgen in je werk.
- Door leerlingen het zelf te laten ervaren en voorbeelden te geven uit de praktijk kunnen leerlingen zich beter inleven in het leven van de ander.

Bekendheid met leven met een beperking komt niet alleen van schoolvoorlichters van belangenorganisaties, maar ook van klasgenoten met een beperking. Een docent vertelt hierover:

Als een leerling met een beperking iets vertelt over zijn achtergrond, dan wordt de sfeer in een klas waarin leerlingen elkaar met stoerheid bestrijden, doorbroken. Docenten kunnen hiervan gebruik maken en erop aansluiten. Aandacht besteden aan de achtergrond van de beperking van de leerling werkt vaak positief, want daardoor ontstaat er meer begrip bij de mede leerlingen. Op het moment dat je je open stelt, krijg je zelf ook wat terug. Er komen vriendschappen uit voort.

4.5 Tevredenheid over de programma's en het materiaal

Vijf gesprekspartners geven aan dat docenten tevreden zijn over de programma's en het materiaal. Twee vinden dat het te oppervlakkig blijft.

Van de leerlingen zijn de reacties ook overwegend positief. In het begin vinden ze het spannend, ook wel eng en confronterend. Maar als het ijs gebroken is stellen ze hele directe vragen. Een goede voorbereiding met de leerlingen is van groot belang, vinden de geïnterviewden. Hoe gedraag je je tegenover de gast? En welke vragen wil je stellen? Je moet je leerlingen daarop voorbereiden.

Ze vinden het ook wel eng en spannend in het begin. Zijn verlegen. Bang om de voorlichters te kwetsen. Mag ik het wel vragen? Ja zeg ik dan: alles wat je altijd al had willen vragen maar nooit hebt gedurfd.

4.6 Effect van de voorlichtingen

Het effect dat gesprekspartners noemen is:

- de beeldvorming verandert
- leerlingen krijgen interesse in werken met mensen met een beperking
- leerlingen praten er onderling over.

Hoe lang het effect beklijft is niet vast te stellen.

Leerlingen van niveau 2 hebben vaak zo'n beperkt beeld van wat het inhoud om met een beperking te leven. Zien ze vaak als stakkers, zielig. Dan komt Theo binnen met al z'n hulpmiddelen en na zo'n voorlichting hebben ze een heel ander beeld. Vinden ze het toch niet zo eng om mee te gaan werken. Misschien zelfs wel leuk om te gaan doen. Dat is de winst.

De leerlingen voelen geen binding, totdat je het contact echt maakt. Dan is het van hun, zijn ze er geweest, hebben ze het meegemaakt. Dan gaat het voor ze leven. Zoals met Anton. Hij is spastisch, heeft gestudeerd, is moeilijk te verstaan en is ook nog homo. Dat is helemaal een eye opener: dat iemand die zo slecht te verstaan is heeft gestudeerd en ook nog een liefdesleven heeft... De schellen vallen van hun ogen!

4.7 Vergroten van het effect van de voorlichtingen

Het effect van de voorlichtingen kan worden vergroot als er meer verdieping kan plaatsvinden, maar de tijd die scholen beschikbaar hebben is beperkt. Daarnaast kan het effect worden versterkt door een goede voorbereiding door de docent met de leerlingen en door het programma jaarlijks te herhalen.

Je moet het met de klas voorbereiden. Dan is de les geen incident. Dat werkt beter: dat ze van tevoren al associëren op het thema, vragen bedenken, ermee bezig zijn.

Ook is het van belang om van tevoren af te spreken op welke wijze de gastles wordt ingevuld en welk materiaal wordt gebruikt. Een docent Agogisch Werk geeft aan:

Er wordt geen materiaal gebruikt. Het gaat om het persoonlijke verhaal. Maar voor onze leerlingen zou het handig zijn als er sheets vertoond worden en zij een hand-out ontvangen. Dan hoeven ze niet alles op te schrijven. Want als ze moeten schrijven kunnen ze niet luisteren.

Daarnaast zou de gastles meer interactief mogen zijn. Bijvoorbeeld eerst een enquête. Dan kun je vragen stellen die uitnodigen tot discussie.

Of stellingen uitdelen, een leerling een stelling laten voorlezen en zijn/haar standpunt laten toelichten. Of dat je fysiek stelling moet nemen zoals in de Lagerhuis methode.

4.7.1 Wat werkt

De gesprekspartners geven de volgende tips.

Ten aanzien van de voorbereiding:

- bel van tevoren met de docent en bespreek waar de voorlichting over moet gaan;
- geef aan wat je gaat doen en wat je van de school verwacht.
-

Ten aanzien van het materiaal:

- neem materiaal mee, testjes, opdrachten, veel leuker dan een theoretische verhandeling;
- laat een film zien;
- een korte powerpoint presentatie met een hand-out;
- zorg voor up-to-date materiaal;
- folders niet uitdelen, maar gewoon laten pakken door de studenten die er interesse in hebben.

Ten aanzien van de schoolvoorlichters:

- twee voorlichters, aan de een kan je zien dat hij een beperking heeft, aan de ander niet;
- wees jezelf;
- let op de leeftijd van de voorlichters. Kies voor jongere voorlichters, dat heeft meer impact.

Ten aanzien van de presentatie:

- sluit aan bij het niveau van de leerlingen (woordkeuze, geen moeilijke woorden);
- leef je in de belevingswereld van de leerlingen in;
- houd er rekening mee dat leerlingen het spannend vinden om met je in gesprek te gaan;
- wissel af: vertellen, plaatje, vraag stellen, ervaren;
- geef in een persoonlijk verhaal aan: wat kun je wel/niet, hoe los je dingen op, hoe kijken mensen naar je, hoe wil je behandeld worden en *niet* een theoretisch verhaal over een aandoening;
- betrek het publiek bij je verhaal;
- nodig de leerlingen uit om met hun vragen te komen.

Ten aanzien van de opdrachten:

- begin met een vragenlijstje, gevolgd door een discussie;
- deel stellingen uit en laat leerlingen die voorlezen en zijn/haar mening over geven;
- houdt een debat met behulp van de Lagerhuis-methode;
- laat leerlingen in duo's opdrachten maken;
- laat leerlingen een casus oplossen;
- kies praktische en aansprekende opdrachten.

Ten aanzien van de evaluatie:

- soms is er na de les geen tijd meer voor een evaluatie, stuur de docent dan een evaluatieformulier via de mail.

4.7.2 Wat werkt niet?

Wat niet werkt volgende de gesprekspartners is:

- als voorlichters onderling grapjes maken over elkaars handicap en daarbij de klas buitensluiten;
- een monoloog van de gastdocent zonder ervaringsopdrachten.

Eén docent geeft aan dat ze een gastles door een persoon met een ernstige verstandelijke handicap te confronterend vindt voor haar jonge leerlingen. Ze is bang dat de leerlingen daardoor niet kiezen voor de zorg.

4.7.3 Tips van de scholen voor NSGK

Een vraag van scholen die een aantal keren terug kwam was de vraag naar materiaal. Scholen willen zelf graag wat hulpmiddelen waarmee ze leerlingen ervaringen kunnen laten opdoen. Dit materiaal kan in beheer gegeven worden van belangenorganisaties. Scholen kunnen het vervolgens lenen.

4.8 Leerlingen met een handicap op school

Op alle bezochte scholen zijn leerlingen met een beperking en leerlingen met rugzakjes. Over de toegankelijkheid van de gebouwen zijn de gesprekspartners gedeeltelijk tevreden. Er is soms maar één lift en de deuren zijn vaak te zwaar om zelf te openen. Wel is er op alle scholen een aangepast toilet.

4.9 Financiële bijdrage

Er worden verschillende tarieven gehanteerd voor de voorlichtingen. Van geheel gratis tot 200 euro voor een dagdeel. De school die niets hoeft te betalen geeft voorlichters een cadeaubon.

Wij hebben 400 leerlingen en 18 klassen. Nu krijgen alle klassen de voorlichtingen. Wanneer we ervoor moeten gaan betalen dan zou ik specifiek gaan kijken: welke leerlingen vragen om deze voorlichtingen en daar sluit ik op aan. En de rest krijgt de voorlichtingen niet.

De scholen vinden het tarief dat belangenorganisaties of patiëntenverenigingen vragen over het algemeen heel redelijk.

We mogen een beperkt aantal gasten uitnodigen. Die krijgen een uurtarief van 60 euro en reiskostenvergoeding. Zoals de hartstichting, diabetes fonds, een voorlichter van de thuiszorg, de gelaryngectomeerden, etc. Als ze alleen reiskosten vragen, dan kan ik het elke klas aanbieden.

4.10 Keuze voor een lespakket

Scholen kiezen voor een bepaald onderwerp als het actueel is. Op MBO-scholen spelen ook thema's als alcohol- en drugsgebruik, schuldhulpverlening en eerwraak. Het aanbod aan thema's is vaak groot. Een docent geeft aan dat daardoor de beeldvorming wat meer op de achtergrond kan raken. Wanneer er een leerling met een beperking in de klas komt is het onderwerp wel actueel. Het aantal leerlingen met een beperking die een opleiding gaan volgen op het ROC neemt toe.

Hoofdstuk 5 Hoger Beroeps Onderwijs (HBO)

In dit vijfde hoofdstuk worden de resultaten van de interviews met vertegenwoordigers van drie opleidingen binnen het HBO besproken.

5.1 Aandacht voor leven met een beperking

Binnen het HBO zijn drie docenten geïnterviewd van drie verschillende opleidingen:

- Verpleegkunde (Hogeschool voor Arnhem en Nijmegen –HAN)
- Sociaal Pedagogische Hulpverlening (Hogeschool Utrecht)
- Minor Kind met beperkingen (Hogeschool Utrecht). Deze Minor kan gevolgd worden door 3^e jaars HBO-studenten medisch/paramedisch en psychosociaal begeleidend uit heel Nederland.

5.2 Motivatie van de scholen

De opleidingen besteden aandacht aan leven met een beperking omdat:

- we studenten gevoelig willen maken voor ouderen en chronisch zieken. Het is een complexe situatie waarin je je goed moet kunnen inleven (Verpleegkunde);
- de studenten zich oriënteren op een beroep en we de studenten zicht willen geven op de mensen waarmee ze kunnen gaan werken (SPH);
- veel van onze studenten gaan werken als hulp- of dienstverlener voor mensen met een beperking (Minor).

5.3 De (voorlichtings)programma's

- Verpleegkunde

Bij Verpleegkunde hebben de eerstejaars een introductieprogramma van 12 weken over ouderen met beperkingen. Thema's als reuma, hartfalen en dementie komen dan aan de orde. Een van de voorlichters met reuma is 30 jaar. Op basis van een vraaggesprek met een ervaringsdeskundige moeten de studenten een zorgadvies maken. Daarnaast krijgen de studenten gedurende die weken allerlei opdrachten in het kader van de WMO, mantelzorg, beeldvorming, ethische vraagstukken.

- SPH

In het 1^e jaar krijgen studenten in het kader van beroepsoriëntatie informatie over doelgroepen, waarvan twee lesweken over gehandicaptenzorg. In die weken geven ervaringsdeskundigen gastlessen.

In het 2^e jaar kunnen studenten kiezen voor een stage bij organisaties als Visio of Bartimeus, een activiteitencentrum of een woonvorm. Er zijn ook keuzevakken te volgen die te maken hebben met mensen met een beperking.

Ook in het 3^e jaar zijn er stages en in het 4^e jaar kan een groepje onderzoek doen op dit gebied.

- Minor Kind met beperkingen

Tijdens de colleges komen er zes diagnosegroepen aan de orde: cerebrale parese, down syndroom, spina bifida, spierziekten, cystic fibrose en emg⁴. Er wordt geprobeerd om een breed beeld te geven van de beperkingen. Docenten en ervaringsdeskundigen vertellen hierover. Studenten moeten verschillende opdrachten uitvoeren en een presentatie houden. De studenten zijn het meest geïnteresseerd in de levensfase van jongeren/kinderen. Daarvoor zijn er zijn contacten met de Mytyschool. Daarnaast gaan studenten mee met een kamp voor kinderen met een beperking om te ondersteunen, verzorgen, begeleiden en uitvoeren. De professional die de kampen aanstuurt geeft feedback.

5.4 De meerwaarde van ervaringsdeskundigheid

Ervaringsdeskundigen maken vaak veel indruk op studenten. De meerwaarde van ervaringsdeskundigen is volgens de geïnterviewde docenten dat studenten:

- de belevingskant van een aandoening leren kennen;
- een zekere sensitiviteit ontwikkelen;
- live met mensen geconfronteerd worden en zich niet kunnen verschuilen;
- horen waar de mensen zoal tegenaan lopen;
- direct aangesproken worden;
- hun vragen kunnen stellen.

Met videomateriaal kun je natuurlijk ook veel doen op het gebied van beeldvorming, maar als iemand er is, heeft het veel meer impact. Het biedt veel mogelijkheden om je onderwijs erop te laten aansluiten.

5.5 Tevredenheid over de programma's en het materiaal

De geïnterviewde docenten zijn tevreden over het betrekken van ervaringsdeskundigen. Wel geven zij aan dat zij er nog onvoldoende gebruik van maken. De docent van de minor wil graag jonge ervaringsdeskundigen.

De studenten zijn positief en enthousiast. Vinden het een hoogtepunt binnen hun opleiding.

Studenten zijn heel tevreden over het feit dat ze dingen horen over beperkingen die alleen verteld kunnen worden door iemand die er last van heeft.

5.6 Effect van de voorlichtingen

Het effect van de voorlichtingen door ervaringsdeskundigen is dat studenten:

- ervaren dat er achter de handicap gewone mensen zitten;
- zich voor kunnen stellen hoe het is om een bepaalde beperking te hebben;
- gemotiveerd kunnen raken om te gaan werken met mensen met een beperking;
- meer oog krijgen voor mensen met een beperking;

⁴ EMG=Ernstig Meervoudig Gehandicapt

- gaan nadenken of hun eigen beeldvorming wel of niet juist is.

5.7 Vergroten van het effect van de voorlichtingen

Het effect van de voorlichtingen kan worden vergroot door meer lessen, in kleinere groepen, en meer ervaring opdoen.

Voor de minor 'Kinderen met beperkingen' heeft de docent behoefte aan materiaal over kinderen en jongeren. Het gaat om kinderen met diverse beperkingen, ook bijvoorbeeld over autisme.

5.7.1 Wat werkt

Voorlichtingen hebben succes als:

- ze binnen het onderwijs en de lesopzet passen;
- verhalen worden gekoppeld aan opdrachten;
- ervaringsdeskundigen zich laten interviewen door studenten;
- studenten mensen ook thuis mogen opzoeken;
- docenten er verwerkingsopdrachten aan koppelen
- ervaringsdeskundigen zowel overstijgend als over hun eigen beleving kunnen praten;
- de ervaringsdeskundige goed aansluit op de vragen van studenten;
- de ervaringsdeskundige duidelijk aangeeft waarover hij *niet* wil praten.

Eén docent geeft de volgende tip. Als belangenorganisaties of patiëntenverenigingen voorlichtingen willen gaan geven binnen het HBO dan kunnen zijn het beste een van de volgende ingangen kiezen:

- coördinatoren van het sectoronderwijs of beroepsoriëntatie
- afdelingshoofden
- docenten die studenten met een beperking begeleiden.

5.7.2 Wat werkt niet?

Eén docent heeft betere ervaringen met mensen die hij toevallig ontmoet dan (professionele) ervaringsdeskundige voorlichters. Hij zegt hierover:

Dat zijn professionals. Die draaien hun verhaal af. De studenten krijgen onvoldoende ruimte om te vragen. Ik zeg vaak: het wordt voor studenten en voor u interessanter als u zegt: vraag maar. De professionele voorlichters gaan ervan uit dat ze moeten vertellen wat reuma is, maar dat weten de studenten al. Het gaat juist om belevingsgerichte problematiek.

Een standaardverhaal maakt passief. Je moet de studenten op het puntje van hun stoel houden. De studenten zijn beter geholpen met non-professionals.

Wat niet goed werkt:

- als ervaringsdeskundigen al om 9.00 uur op school moeten zijn;
- als ervaringsdeskundigen voor een hele grote groep studenten hun verhaal moeten vertellen;
- als iemand niet wil praten over zijn beleving van de beperking;
- als iemand zijn stokpaardje bereid.

5.8 Studenten met een handicap op school

Op de bezochte opleidingen zijn studenten met een beperkingen. De gebouwen zijn aangepast, maar ook hier zijn klachten over de beperkte aanwezigheid van liften.

5.9 Financiële bijdrage

De HAN betaalt de gastdocenten 40 euro per uur. Volgens de SPH zijn de ervaringsdeskundigen gratis (wel reiskosten en een cadeaubon), de minor betaalt 160 euro.

Hoofdstuk 6 Conclusies en aanbevelingen

6.1 Conclusies

- Aandacht voor leven met een beperking

Op de meeste bezochte scholen is aandacht voor leven met een beperking. Die aandacht is er vanwege de voorlichtingen door ervaringsdeskundigen, maar ook door leerlingen met een beperking in de klas, samenwerkingsprojecten tussen reguliere en speciale scholen, lesprogramma's en andersoortige projecten. Een aantal scholen hebben er de voorkeur voor om dan pas aandacht te besteden aan leven met een beperking als er een kind met een beperking in de klas komt. Op een enkele school is er geen aandacht voor met als argument dat er veel thema's zijn die belangrijk zijn voor de leerlingen en weinig tijd.

- Motivatie van de scholen

De motivatie van scholen om aandacht te besteden aan leven met een beperking is dat zij hun leerlingen willen meegeven dat anders zijn mag, dat er respect en acceptatie moet zijn voor verschillen. En dat leerlingen zich in een ander moeten kunnen verplaatsen. Daarnaast vinden docenten van VMBO, MBO en HBO het van groot belang voor de beroepsoriëntatie van de leerlingen en studenten.

- De voorlichtingen

De voorlichtingen worden enorm gewaardeerd door de scholen die bij dit onderzoek betrokken zijn. Ook zien zij de meerwaarde van de ervaringsdeskundigheid. Een goede afstemming met de school voordat de voorlichting plaatsvindt en een goede voorbereiding door de docent is van groot belang. Dit geldt ook voor afstemming op de belevingswereld en het begripsniveau van de leerlingen. Het effect van de voorlichtingen op de korte termijn is dat leerlingen meer begrip, acceptatie en respect hebben voor mensen met een beperking. Eenmalige voorlichtingen hebben mogelijk minder effect dan wanneer ze jaarlijks worden herhaald en wanneer ze ingebed zijn in een onderwijsprogramma. Voorlichtingen hebben het meeste effect wanneer het ervaringsverhaal gecombineerd wordt met ervaringsopdrachten.

- Financiële bijdrage

De mogelijkheden van scholen om te betalen voor de voorlichtingen zijn beperkt. Zij hebben een klein budget voor gastlessen en willen zoveel mogelijk gastlessen voor weinig geld. Het feit dat sommige patiënten- en belangenorganisaties niets of weinig vragen voor hun voorlichtingen komt de scholen goed uit. Enkele scholen zijn bereid om ongeveer 50 euro per voorlichting te betalen.

- Keuze voor lespakketten

De scholen kiezen voor lespakketten en gastlessen die het beste aansluiten bij de actualiteit, de belevingswereld en het belang van de leerlingen en studenten. Daarnaast mag het docenten geen extra werk opleveren.

6.2 Aanbevelingen per schooltype

NSGK wil een bijdrage leveren aan de verbetering van de beeldvorming van (jonge) mensen met een beperking. De vraag van NSGK is wat zij als fonds kan doen om de voorlichtingen van belangen- en patientenorganisaties te ondersteunen. In deze paragraaf worden aanbevelingen gedaan per schooltype. In de volgende paragraaf staan de aanbevelingen die meer in het algemeen voor de scholen zijn bedoeld.

6.2.1 Het basisonderwijs

Aanbevolen wordt dat NSGK, het initiatief neemt voor:

- A. een interactieve website voor leerlingen en leerkrachten van basisscholen;
- B. een krant of magazine (uitgave: eenmaal per jaar in september);
- C. leskisten
- D. onderzoek naar bestaande lesprogramma's als 'Leefstijl' en 'De Vreedzame school'.

Voor zowel de website als het magazine geldt dat deze kunnen worden gemaakt in samenwerking met mytylscholen (voor het chatten, de ervaringsverhalen, puzzels, rebussen en prijsvragen) en studenten van hogescholen (zij kunnen de inhoud van de site verzorgen en onderzoek doen).

A. De website

Voorgesteld wordt om een website te ontwikkelen voor de leerlingen van het basisonderwijs. Deze website dient aan te sluiten op de belevingswereld van kinderen van verschillende leeftijden, bijvoorbeeld 9-12 jaar. De website heeft een deel voor leerlingen en een deel voor docenten.

De site moet er heel aantrekkelijk uitzien, bijvoorbeeld een schoolgebouw, maar dan geheel aangepast. Daarmee geef je aan: dat is normaal, zo hoort het. Overal is aan gedacht: geleidelijnen, aangepast toilet, brede deuren, knipperlicht als schoolbel, etc. De website is gezellig, positief, gebruiksvriendelijk, bruikbaar en bereikbaar.

Als kinderen naar de website gaan worden ze ontvangen door kinderen met een beperking (figuren uit een computerspel) die hen rondleiden. Ze worden uitgenodigd om achterop de rolstoel plaats te nemen en samen tuf je naar de plek waar je naartoe wilt, bijvoorbeeld de boekenkast. Vanaf de hoogte van een kind in een rolstoel kijk je rond.

Het onderdeel voor de leerlingen:

Op het deel voor de leerlingen is het volgende te vinden: het schoolplein, de boekenkast, de bioscoop, het kringgesprek, en nog veel meer.

- Het schoolplein

Hier kunnen leerlingen met en zonder beperking elkaar ontmoeten, met elkaar chatten en bevindt zich een hyvespagina/facebook.

- De boekenkast

Hier is de lijst met boeken te vinden over handicap en de leesboeken waarin een kind met een beperking een rol vervult.

- De bioscoop

Hier zijn (verwijzingen naar) filmpjes over leven met een beperking op thema te vinden.

- Het kringgesprek

Hier vind je ervaringsverhalen van kinderen met een beperking, hun broertjes en zusjes. En de ervaringen van de bezoeken aan de mytyschool vice versa.

Verder rebussen, puzzels etc. om op te lossen; vraag en antwoord (wat weet jij van... Test je kennis over...). De vragen zijn multiple choice, meteen hoor je of je goed hebt geantwoord en krijg je een stukje info.

Het onderdeel voor docenten:

Het deel voor de leerkrachten heet **de lerarenkamer**. Hier vinden docenten: welke scholen willen uitwisselen, het lespakket de blauwe vogel⁵, informatie over de leskist en het magazine, boekentips en nog veel meer.

- Uitwisseling

Welke mytyscholen willen uitwisselen of samenwerken met reguliere scholen? Hoe kom je in aanmerking voor het 'uitwisselingsbudget'?

- Leskist

Waaruit bestaat de leskist, hoe te lenen, hoe lang, reserveren, ideeën voor gebruik, docentenhandleiding (online altijd te vinden en gemakkelijk aan te vullen en aan te passen).

- Lesmateriaal

Welk lesmateriaal over dit thema is beschikbaar voor docenten? Bij dit onderdeel kunnen docenten bijvoorbeeld getipt worden over pakketten als de Hoor Toren.

- Ervaringsdeskundigen in de klas

Bij dit onderdeel kunnen de contactgegevens opgenomen worden van organisaties die voorlichtingen geven op basisscholen.

- Steun NSGK

Scholen organiseren jaarlijks een goede doelen actie en waarom niet NSGK als goed doel dit jaar? Goede uitleg geven waaraan het geld wordt besteed. Scholen kunnen materialen met NSGK logo krijgen om de boel te versieren.

- Krant/Magazine

Inhoud van de krant, te bestellen door docenten, hoe, etc.

In de lerarenkamer worden ook tips gegeven hoe docenten de voorlichtingen door ervaringsdeskundigen kunnen voorbereiden met de klas. Daarnaast zijn er voorbeelden van inbedding van de voorlichtingen in een programma (bijvoorbeeld Leefstijl, de Vreedzame School). En tips voor hoe docenten in de verschillende lessen aandacht kunnen besteden aan handicaps. Bijvoorbeeld bij het vak Nederlands: gebarentaal of een verhaal waarin een kind met een beperking een rol speelt. Bij de verkeersles: een geleidehond niet aaien en het nut van het tikken van het voetgangerslicht. Ook van belang is dat er ervaringsopdrachten beschreven worden die leerkrachten met de leerlingen kunnen doen (met 1 hand je veter strikken, met ogen dicht water inschenken, etc.).

⁵ Informatie over het lespakket De Blauwe Vogel is te vinden op: www.deblauwevogel.nl

Ook kunnen leerkrachten een folder voor ouders downloaden met informatie over leven met een beperking om deze voorafgaand aan een voorlichting of project te verspreiden.

B. De krant of het Magazine

De Krant of het Magazine wordt eenmaal per jaar uitgegeven en wordt gevuld met een grote variëteit aan zaken:

- ervaringsverhalen
- puzzel, rebus
- veel beeldmateriaal
- prijsvraag
- bespreking nieuw boek/ nieuwe film
- verslag uitwisseling met Mytyschool
- projecten op andere scholen (goede voorbeelden)
- veel verwijzingen naar de website.

En: alles wat in het Magazine staat is ook terug te vinden op de website.

C. Leskisten

In aansluiting op het Blauwe Vogel-ei⁶ wordt voorgesteld om leskisten samen te stellen met allerlei hulpmiddelen waarmee leerlingen het leven met een beperking kunnen ervaren. Ook een checklist 'Hoe toegankelijk is jouw school?' kan onderdeel zijn van deze leskist. De leskisten kunnen in beheer gegeven worden bij lokale belangenorganisaties. Zij kunnen de leskist bijvoorbeeld achterlaten na een voorlichting. De leskisten moeten beperkt van omvang zijn en gemakkelijk te transporteren. Van tevoren dient te worden nagegaan of lokale belangenorganisaties voor dit idee voelen. Op basis van de reacties kan het aantal te samenstellen leskisten worden bepaald.

D. onderzoek naar bestaande lesprogramma's als 'Leefstijl' en 'De Vreedzame school'

Onderzoek naar bestaande lesprogramma's als 'Leefstijl' en 'De Vreedzame school' is van belang om te kunnen nagaan of er binnen deze onderwijsprogramma's een onderdeel over leven met een beperking kan worden opgenomen. Correspondentie via e-mail heeft al duidelijkheid opgeleverd ten aanzien van het programma 'De Vreedzame school' (bijlage 3). Er is geen onderdeel 'leven met een beperking' binnen dit programma.

⁶ Dit reuzenei van NSGK bevat materialen waarmee leerlingen spelenderwijs kennis kunnen maken met de wereld van leeftijdgenootjes met een handicap. Verder zit het ei vol met voorwerpen, van blindenstok tot MP3-speler. Hiermee gaan de kinderen in groepjes aan de slag, waarbij ze diverse handicaps zelf kunnen ervaren. Het les-ei is een onderdeel van het Blauwe Vogel lespakket. Het pakket bestaat onder andere uit een kijkkalender, een cd en een handleiding met verhalen, gedichten en doe-tips. Van de website www.deblauwevogel.nl kunnen leerkrachten werkbladen, opdrachten en bladmuziek downloaden. Scholen die het lespakket gebruiken, kunnen het les-ei een week tot hun beschikking krijgen.

6.2.2 Het voortgezet onderwijs

In de vorige paragraaf is uitgebreid besproken welke middelen kunnen worden ingezet, aanvullend op de voorlichtingen van de patiënten- en belangenorganisaties. De ideeën hiervoor zijn door docenten en directeuren zelf aangedragen. Binnen het VO zijn er minder scholen bezocht, maar ook minder ideeën en wensen geuit. Er is binnen het onderhavige onderzoek onvoldoende basis om te kiezen voor bijvoorbeeld een website voor het VO. Om leerlingen uit het VO te bereiken kan er beter voor gekozen worden voor aansluiting bij een onderwijsprogramma als bijvoorbeeld 'Respect4all'. Onderzocht dient te worden wat de mogelijkheden hiervoor zijn.

Binnen dit programma kan mogelijk tegemoet gekomen worden aan de vraag naar filmtitels over leven met een handicap.

Een docent oppert het idee om de mogelijkheid te scheppen dat leerlingen kunnen chatten met leeftijdgenoten met een beperking. Het verdient aanbeveling om eerst te onderzoeken of deze wens op meerdere scholen leeft om er zeker van te zijn dat er gebruik van wordt gemaakt. Het verdient de voorkeur dat deze chatmogelijkheid ergens aan wordt gekoppeld en niet 'los' wordt aangeboden. Onderzocht kan worden of het onderwijsprogramma 'Respect4all' hiertoe mogelijkheden biedt.

Rest nog de vraag van een docent Nederlands naar een thematische literatuurlijst. Een lijst met boeken waarin jongeren of volwassenen met een beperking een rol spelen. Waar de handicap min of meer vanzelfsprekend is. Op basis van presentaties van docenten en boekbesprekingen kan de docent de beeldvorming rond mensen met een beperking aan de orde stellen.

Het verdient aanbeveling om niet alleen de titels en de schrijvers van de boeken op de lijst te vermelden, maar ook tips te geven over vragen die aan de leerlingen kunnen worden gesteld. Voorgesteld wordt om de lijst met de tips bekend te maken onder de docenten Nederlands. Hiervoor kan een website worden gezocht die zicht richt op deze doelgroep docenten.

6.2.3 Middelbaar Beroeps Onderwijs

In het MBO is er een vraag naar materialen waarmee leerlingen de verschillende beperkingen kunnen ervaren. Deze materialen kunnen worden aangeboden in een leskist die uitgeleend kan worden door een lokale belangenorganisatie (zie paragraaf 6.2.1 C. Leskisten).

6.2.4 Hoger Beroeps Onderwijs

Ervaringsdeskundigen maken veel indruk op studenten. Docenten geven aan dat ze er eigenlijk nog te weinig gebruik van maken. Tijd is daarin een factor. Zeker voor studenten die later in hun werk te maken krijgen met mensen met een beperking is het van belang dat zij ervaringen opdoen.

Aanbevolen wordt dat patiënten- en belangenorganisaties hun ervaringen uitwisselen ten aanzien van het benaderen van HBO's, de opleidingen en de inhoud van de gastlessen, zodat de voorlichtingen zo efficiënt en passend mogelijk worden aangeboden en er zoveel mogelijk HBO-opleidingen worden bereikt.

6.2.5 Voor alle scholen

Er zijn een aantal aanbevelingen die gelden voor alle onderwijstypen. Dit betreft het inclusieve onderwijs, een inventarisatie van ervaringsopdrachten, de financiering van de voorlichtingen, de inzet van jonge en allochtone voorlichters en een betere bekendheid van NSGK en van de voorlichtingen door ervaringsdeskundigen. Al deze punten worden hieronder toegelicht.

Inclusief onderwijs

Kinderen met een beperking op reguliere scholen, dat heeft het meeste effect op beeldvorming. Hoe zou NSGK dit verder kunnen stimuleren?

Inventarisatie ervaringsopdrachten

De scholen benadrukken het belang van ervaringsopdrachten. Het is daarom aan te bevelen om de verschillende ervaringsopdrachten te inventariseren die belangen- en patiëntenorganisaties gebruiken en deze op een website te plaatsen. Gedifferentieerd per leeftijdsgroep en per schooltype. Een mogelijkheid hiervoor is de website van Programma VCP. Daarnaast is het van belang dat ook scholen bekend zijn met de ervaringsopdrachten zodat zij ze in hun lesprogramma's kunnen inpassen.

Waarborgen van de continuïteit van de voorlichtingen

Locale belangenorganisaties zijn geheel of gedeeltelijk afhankelijk van subsidies van hun gemeente. In 2010 zijn er bezuinigingen ingezet en worden de budgetten van deze organisaties gekort. Bij organisaties als de WIG in Nijmegen en Cliëntenbelang in Amsterdam staan hierdoor de voorlichtingen op scholen op losse schroeven. De gemeente wil er geen subsidie meer voor geven.

Wanneer locale belangenorganisaties geen geld meer ontvangen voor voorlichtingen zullen zij andere bronnen moeten gaan zoeken. Het ligt voor de hand om een bedrag te vragen aan de scholen waar de voorlichtingen worden gegeven. Echter, zoals uit het onderhavige onderzoek blijkt, de scholen hebben hiervoor geen of een beperkt budget. Een deel van de scholen is bereid om 50 euro per voorlichting te betalen. Daarnaast wordt het vragen van een bedrag door sommige belangenorganisaties afgewezen omdat ze vinden dat de voorlichtingen juist laagdrempelig moeten zijn en beschikbaar voor alle scholen.

Om de kosten van de voorlichtingen te dekken zullen belangenorganisaties sponsoren en fondsen gaan zoeken. Zo heeft het Gehandicaptenplatform in 's Hertogenbosch voor een meerjarig voorlichtingsproject op basisscholen geld gekregen van fondsen. In Twente wordt 'Klas op Wielen' gefinancierd door o.a. Welzorg en de Rotary.

Voorgesteld wordt om een bijeenkomst met belangenorganisaties te organiseren om hen te helpen andere financieringsbronnen te vinden. Daarnaast kunnen de gezamenlijke fondsen zich beraden op financiële ondersteuning van de voorlichtingen op scholen.

Jonge voorlichters en allochtone voorlichters

Nagedacht kan worden door belangen- en patiëntenorganisaties op welke wijze er meer jonge en allochtone voorlichters kunnen worden geworven. Ook dit is een thema dat zich prima leent voor uitwisseling tussen patiënten- en belangenorganisaties.

Grotere bekendheid van de voorlichtingen door deelname aan NOT

Promotie van de voorlichtingen in het onderwijs kan plaatsvinden door gezamenlijke deelname van belangen- en patiëntenorganisaties aan de Nationale Onderwijstentoonstelling (NOT). De NOT is een grote vakbeurs voor professionals in het BO, VO en MBO.

Van belang is dat organisaties hierin met elkaar samenwerken en dat er een lijst is van organisaties waarmee scholen contact kunnen opnemen als zij een voorlichting door ervaringsdeskundigen willen.

Vergroten van de bekendheid van NSGK binnen het onderwijs

Nagedacht kan worden over de bekendheid van NSGK binnen het onderwijs en het belang daarvan. Een belang kan zijn dat klassen een sponsorloop of andere actie organiseren en de opbrengst daarvan aan NSGK doneren.

De bekendheid van NSGK kan o.a. worden vergroot door het verstrekken van leskisten met materialen die voorzien zijn van het logo.

Bijlage 1

Basisscholen	
Plaats	Naam school
Nijmegen	Aquamarijn
	Montessori
	Hidaya
	De Muze
Tilburg	De Boemerang
	Cleijn-Hasselt
	Tiliander
	De Triangel
Rotterdam	Eduard van Beinum
	Hildegardis
	De Blijberg
	De Margriet
	Valentijn
Vianen	De Wegwijzer
	Egbertusschool
Amsterdam	As-Siddiq
	Sint Jozefschool
Roermond	De Zonnewijzer
	18

Voortgezet onderwijs	
Plaats	Naam school
Nijmegen	Dominicuscollege
	SSGN
	Helicon Groenschool
Rotterdam	Wolfert Dalton
Utrecht	Trajectum College
Vianen	Oosterlichtcollege
Amsterdam	Iederslandcollege
	Hubertus Vakschool
	Barleus Gymnasium
	Het Plein

Tilburg	MBC Economie en Groen
	11

Middelbaar Beroepsonderwijs (MBO)		
Plaats	Naam school	Opleiding
Utrecht e.o.	ROC ASA	Zorg & Welzijn
		Sociaal Agogisch Werk
		Sportacademie
	ROC Midden Nederland	Zorg & Welzijn
Nijmegen	ROC Nijmegen	Mode & Styling
		Detailhandel
Rotterdam	ROC Albeda College	Zorg & Welzijn
	4	7 interviews

Hoger Beroepsonderwijs (HBO)		
Plaats	Naam school	Opleiding
Nijmegen	Hogeschool voor Arnhem en Nijmegen	Verpleegkunde
Utrecht	Hogeschool Utrecht	Sociaal Pedagogische Hulpverlening
		Minor Kind met beperkingen
	2	3 interviews

Bijlage 2 Interviewvragen

1. Op welke wijze wordt er in het onderwijsprogramma aandacht besteed aan 'leven met een beperking', (de beeldvorming/acceptatie rond) mensen met een handicap? In welke klassen / Tijdens welke lessen, door welke (vak-)docenten, is het een jaarlijks terugkerend thema? Hoe vaak worden de lessen gegeven? Wat komt er aan de orde tijdens de lessen? Welk materiaal wordt er gebruikt? Voldoet het materiaal? Is er behoefte aan *extra of ander* materiaal?
2. Wat is de motivatie van de school om aandacht te besteden aan 'leven met een beperking', (de beeldvorming/acceptatie rond) mensen met een handicap? Op welke doelstellingen van uw school sluiten deze lessen aan? Bij welke kerndoelen van het BO/VO/MBO/etc. sluiten deze voorlichtingen aan? Wat is het belang van deze voorlichtingen voor uw school?
3. Zijn de docenten tevreden over deze lessen? (Informatie vooraf, kwaliteit en inhoud van het programma, meerwaarde, belang, effect lange en korte termijn, achteraf: evaluatie, folder om mee te nemen naar huis, etc). Waar heeft u behoefte aan? Wat mist u? (heeft u bijvoorbeeld behoefte aan lesmateriaal?)
4. Hoe ervaren de leerlingen deze lessen (interesse, participatie)? Wordt er ook met de ouders over gecommuniceerd?
5. Hoe zou het resultaat van de lessen kunnen worden vergroot (voor de leerlingen, docenten en de school)?
6. Zijn er ervaringsdeskundigen betrokken bij deze lessen? Zo ja, wie / van welke organisatie? Wat ziet u als meerwaarde voor het betrekken van ervaringsdeskundigen voor de leerlingen en voor uw school? Aan welke voorwaarden zou moeten worden voldaan?
7. Zijn er belemmeringen voor de school om ervaringsdeskundigen te betrekken? Welke belemmeringen kunnen door ervaringsdeskundigen zelf worden weggenomen?
8. Is uw school ooit benaderd door een belangenorganisatie die voorlichting wilde komen geven? Wilt u benaderd worden voor gastlessen? Op welke wijze wilt u bij voorkeur benaderd worden?
9. Stel, er wordt een financiële bijdrage gevraagd voor de voorlichtingen, hoe staat u daar tegenover? Zo ja, welk bedrag vindt u reëel? Wat is het maximumbedrag dat de school bereid is om te betalen voor de voorlichtingen?
10. Is uw school toegankelijk? Zijn er op uw school leerlingen met een handicap?
11. Laatste vraag over lespakketten en gastlessen van derden in het algemeen: Hoe vaak worden jullie benaderd door organisaties voor voorlichtingen? Wat spreekt dan aan, wat stuit tegen de borst? Wat kunnen wij daarvan leren?
Hoeveel lespakketten ontvangt u zoal. En waarop de keuze dan wordt gebaseerd. Wat geeft de doorslag om voor specifiek onderwerp te kiezen?

Bijlage 3 Correspondentie over lesprogramma 'De Vreedzame school'

Van: Leo Pauw [mailto:l.pauw@eduniek.nl]

Verzonden: woensdag 15 december 2010 13:28

Aan: 'info@jokevisser.nl'

Onderwerp: de vreedzame school

Beste Joke,
Ik zag uw vraag:

Beste mensen,

Wordt er in het lesprogramma de Vreedzame School ook aandacht besteed aan 'leven met een beperking'?

Zo ja, op welke wijze?

Ik ben daarin geïnteresseerd omdat ik momenteel onderzoek doe onder scholen om in kaart te brengen wat zijn doen aan de beeldvorming rond mensen met een beperking. Eén van de scholen noemde het lesprogramma de Vreedzame School maar kon helaas niet aangeven in welk onderdeel er aandacht aan wordt besteed.

De Vreedzame School kent een wekelijks lesprogramma, verdeeld over 6 blokken. Blok 6 heet We zijn allemaal anders, en in dat blok onderzoeken leerlingen overeenkomsten en verschillen tussen mensen. Dat begint al bij de kleuters met een Familiemuseum, en breidt zich langzamerhand uit, van familie naar klas, naar school, naar andere scholen, naar samenleving. Hierin komt alle diversiteit aan bod, dus ook het 'leven met een beperking'. In groep 6 kan de school (als invulling van blok 6) ook kiezen voor een 'vriendschapsschoolproject', waarin ook een keuze voor een school voor kinderen met een handicap kan kiezen.

Daarnaast is er een verdiepingsmodule (Leerlingparticipatie) waarin een onderdeel is opgenomen dat heet 'Bijdrage aan de Buurt', waarin leerlingen van de bovenbouw hun buurt of wijk gaan onderzoeken op de mogelijkheid om een zinvolle bijdrage te leveren aan mensen die dat nodig hebben. In veel gevallen leidt dat tot een samenwerking met een instelling waar mensen leven met een beperking (gehandicapte kinderen, verzorgingstehuis, e.d.).

Verder wordt en natuurlijk in het algemeen met De Vreedzame School hard gewerkt aan een zorgzame attitude bij kinderen, en aan verantwoordelijkheid voor elkaar en voor de gemeenschap.

Er zijn geen expliciete lessen in het programma opgenomen over 'leven met een beperking'.

Ik hoop dat u zo voldoende bent geïnformeerd.

met vriendelijke groet,

Leo Pauw.

Drs. L.M.J. Pauw | projectleider De Vreedzame School/De Vreedzame Wijk | Eduniek - Postbus 25 - 3738 ZL Maartensdijk | 0346-219777 | l.pauw@eduniek.nl | www.devreedzameschool.nl | www.eduniek.nl